

EUGLENA

het driemaandelijks magazine van JNM

België/Belgique
P.B.
Gent x
3/7037

EEN NIEUW JNM-JAAR

28-29 SEP STARTDAG

5 OKT 30 JAAR JNM

1

2013-2014

P 602287

Nationaal tijdschrift van JNM,
Jeugdbond voor Natuur en Milieu VZW
Afgiftekantoor GENT X, ISSN 0772-7895
V.U.: Wim Vandonck,
Kortrijksepoortstraat 192 B-9000 Gent
Jaargang 33 n°1

JNM

JNM is een landelijke jeugdbeweging voor en door jongeren van 7 t.e.m. 26 jaar met verwondering voor en interesse in natuur en milieu. We maken kennis met alles wat leeft en bloeit en werken aan een natuur- en mensvriendelijke omgeving. JNM bestaat uit talrijke afdelingen en werkgroepen die excursies, kampen, acties en activiteiten organiseren.

Het nationaal bondssecretariaat is gevestigd in de
Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent, tel. 09/223 47 81.
Elke werkdag open van 10u00 tot 12u30 en van 13u30 tot 17u00.

Hoe lid worden?

Om lid te worden surf je naar www.jnm.be/lidworden en vul je het online inschrijvingsformulier in. Je krijgt dan verdere betalingsinstructies per mail.

Hoe je lidgeld vernieuwen?

Sinds de zomer van 2012 gebeurt de lidgeldhernieuwing bij JNM automatisch. Je surft ingelogd naar www.jnm.be/lidgeldhernieuwen en ons systeem loodst je door de verschillende stappen van je lidgeldhernieuwing. Eens je lidgeld verwerkt is, krijg je van ons een bevestigingsmailtje.

Je kan ook een domiciliëringsaanvraag indienen. Hiervoor vind je het aanvraagformulier op www.jnm.be/domiciliering. Dit vul je in en stuur je op naar het bondssecretariaat. Je lidgeld zal elk jaar twee weken nadat we je via brief gewaarschuwd hebben van je rekening gevorderd worden. Wie zich domicilieert krijgt een leuk extraatje: een écht JNM-cadeau.

Is je buur, neef, vriend, lief, broer, zus, klasgenoot ... nog geen lid van JNM? Laat ze kennismaken met JNM: het eerste werkjaar dat je lid bent, betaal je amper 5 euro!

Alle vragen in verband met lidgeld kan je richten aan onze ledenadministratie via info@jnm.be of 09/223 47 81.

Foto voorpagina: Sofie Raeymakers

Met steun van de
Vlaamse overheid

Lidgelden voor het werkjaar September 2013 – Augustus 2014

- 5 EUR introductielid: voor iedereen in het eerste jaar dat je piep-, ini- of gewoon lid bent
- 18 EUR voor piep-, ini- & gewone leden: geboren in de jaren 1988 tot en met 2006
- 18 EUR voor steunleden: geboren in 1987 of vroeger
- 36 EUR voor instellingen, bibliotheken, scholen

STARTDAG

JNM

28-29 SEPTEMBER

Op 28 en 29 september trapt JNM een nieuw werkjaar af. Heel wat afdelingen organiseren een startdag. Iedereen tussen 7 en 26 jaar die zich op zijn gemak voelt in de natuur en het milieu geen koude soep vindt kan dan kennismaken met JNM.

Schaterlachen op de fiets, samen in slaap vallen onder een sterrenhemel en met kleine oogjes weer wakker worden om een reeënfamilie te zien grazen ... Jij deed het waarschijnlijk al allemaal, maar heb je ook je vrienden al kunnen overtuigen om eens langs te komen? JNM is puur natuur en je hoeft heus geen bioloog of veganist te zijn om lid te worden.

Surf naar www.jnm.be/startdag, ontdek wat jouw afdeling in petto heeft en nodig je vrienden en vriendinnen uit om kennis te komen maken!

JNM.BE/STARTDAG

5

Voorwoord

6

Column

7

Spring op de klimaatrein

JEUGD

8

De motie-AV

10

4.500 kilometer door
Europa ... met de fiets

14

Hij en zijn lijk

16

Het beste biobier

18

CVN: van Natuur-in-zicht
tot Bushcraft

NATUUR

Klaar voor de
muizenrevolutie

19

BEHEER

Rood beest in nood

20

Versnipperd Vlaanderen

22

De Oostvaardersplassen

25

MILIEU

Time to eat the dog?

26

voor**woord**

Liefste Euglenaverslinders,

Mijn jaar als bondsvoorzitter zit erop maar ik heb de eer om nog een voorwoordje te schrijven voor 'deneuglena'. Graag grijp ik de gelegenheid aan om het over de maatschappelijke rol van JNM te hebben. Binnen JNM borrelde dit jaar de vraag verschillende malen op: hoe kan de JNM nog meer bijdragen aan de maatschappij? We hebben 3.000 leden waarmee we regelmatig de natuur in trekken en die via JNM kennis maken met en een visie vormen over milieu- (en soms sociale) problemen. Dat is niet min, en daar mogen we terecht trots op zijn. Maar hoe kunnen we, naast die 3.000 leden, meer betekenen voor de samenleving?

Een eerste stap is onze stem laten horen via acties. Zo gaan we in november samen met een heleboel andere organisaties en vakbonden met de trein naar Warschau waar een klimaatop plaatsvindt. We willen er duidelijk maken dat de klimaatakkoorden

die daar gesmeed worden ons niet koud laten! In oktober gaan we mee de straat op om onze ontevredenheid over de willekeur van de GAS-boetes te laten blijken.

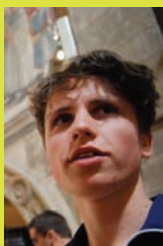
Naast dergelijke acties kozen we er dit congres ook voor om asielzoekers een gratis lidmaatschap te geven. Dit sluit aan bij de experimenten waarmee de werkgroep open kampen bezig was dit jaar. Hoe we maatschappelijk kwetsbare jongeren bij JNM krijgen was er de hamvraag. Jongeren die van thuis uit niet gestimuleerd worden om naar een jeugdbeweging te gaan en hun interesse in natuur en milieu te ontplooiën. Het zou fantastisch zijn als we een manier vinden om ook die geïnteresseerde jongeren erbij te krijgen.

Ook binnen de jeugdsector kan JNM zijn steentje bijdragen. Anton, onze beleidsondersteunend medewerker, broedt al een tijdje op een manier om samen met andere jeugdbewegingen te werken rond

natuur en milieu. Zo organiseerde hij de dag van de Jeugdbeweging in Gent compleet met bio-ontbijt. Binnen jeugdbewegingen zoals chiro en scouts is er zeker interesse en openheid voor milieuthema's. Helaas verdwijnen deze zaken vaak op de achtergrond of weten de jeugdbewegingen niet goed hoe ze er mee aan de slag kunnen gaan. Zou het niet geweldig zijn om met JNM op dat niveau een samenwerking te kunnen aangaan met de scouts? Zou het niet fijn zijn om een wisselwerking te krijgen? Scoutskampen waar vegetarisch wordt gegeten en JNM-kampen waar de tenten recht worden opgezet zodat het niet binnen regent?

Dit jaar gaat JNM verder op zoek naar hoe we ons steentje kunnen bijdragen aan een groene en zorgzame maatschappij!

Bram Sercu

Elk nummer laat uitgever Lennert de Vroey z'n kronkelende gedachten op de lezer los. Deze editie prijst hij de gulheid van Wallonië.

Lang leve Wallonië!

In perioden van vakantie heeft de wereld vaak de neiging er een stukje mooier uit te zien. Of beter: hebben wij de neiging ze iets mooier te vinden. Waar moeten we de oorzaak van dit fenomeen gaan zoeken? Er zijn natuurlijk mooie en minder mooie plekken te vinden en we zoeken de tweede categorie in vakanties graag bewust op. De volmaakte afwezigheid van verplichtingen (hoewel het concept *all-in* in sommige hotels schijnbaar voor veel druk kan zorgen aan het ontbijtbuffet) mondt vaak uit op terrasjes, waar slagzinnen als "Da's 't goei leven" niet zelden heen en weer vliegen. En tenslotte zijn boeken beter om het humeur op peil te houden dan kranten (enkele uitzonderingen niet te na gesproken, maar wie zou het in z'n hoofd halen om met 'Waiting for Godot' op het strand te gaan liggen?). Niet dat ik een pleidooi tegen het kosmopolitisme wil houden, maar na een week of twee met bossen, water en Murakami, was door De Morgen bladeren een kaakslag.

Uitkijkend over een berglandschap lijkt het al onwerkelijk dat op dezelfde aarde ergens mensen vechten of verhongeren; nog meer bevreemdend om te lezen is dat zulk natuurschoon – met z'n verdoevende impact op onze naïeve, naar idylle op zoek zijnde zieltjes – voor velen (lees: iedereen behalve Walen) zelfs gewoon mag verdwijnen.

Laat me dit even kaderen: in Ecuador ligt het Yasuni National Park. Deel van het Amazonewoud, cruciaal voor het beheersen van de CO₂-uitstoot, thuis van inheemse stammen en ontelbare soorten dieren, met een uitzonderlijke biodiversiteit. Daarnaast ook rijk aan olie, lucratiever dan miljoenen kevers ooit zullen zijn. In 2010 kondigde president Correa aan ontginning

te willen tegengaan in ruil voor een compensatie van het Westen voor de helft van de misgelopen belastinginkomsten. Doelbedrag: 2,6 miljard euro. In augustus 2013 zit er in het fonds zo'n 10 miljoen euro, waarvan een zesde geschonken door de Waalse regering. Het reddingsproject wordt afgeblazen en als u dit leest zijn Chinese oliemaatschappijen misschien al volop bezig het regenwoud om te woelen.

Moeten we Correa voor zijn beslissing met de vinger wijzen? Natuurlijk ontpopt hij zich hiermee niet tot vaandeldrager van de strijd tegen *global warming* en is het jammer dat het woud wordt opgegeven om een statement te maken, 410 miljoen ton extra CO₂-uitstoot ten spijt. Maar gezien de onrechtvaardigheid van het systeem is de president in zijn recht als hij het Westen op zijn plichten wijst en de

"Ecologisme gaat in de kern net om besparen"

hypocrisie van de grootste vervuilers op de korrel neemt: "It was not charity that we sought from the international community, but co-responsibility in the face of climate change." Zonder dat zulke redeneringen in de toekomst dubieuze, Poetin-achtige figuren tot chantage moeten inspireren, uiteraard. Over de hele lijn is de apathie waarmee het Westen reageert op het stelselmatige verdwijnen van hectaren kostbaar én levensnoodzakelijk regenwoud echter grotesk. Zeker als je nagaat hoe snel de nullen bij bedragen in bijvoorbeeld de ruimtevaart en defensie oplopen. Dat laatste ook in België, met dank aan de altijd ambitieuze Pieter De Crem. Mocht het zeeniveau hier stijgen, dan kunnen onze kleinkinderen alvast per F16 veiliger oorden opzoeken.

Zoals de titel boven dit stuk al verradt, verdient Wallonië, dat wél stortte, een pluim. Jammer dat duizendmaal grotere economieën dan het Waalse Gewest blijkbaar niets konden missen. Jammer ook dat het signaal van onze landgenoten geen navolging kreeg op federaal of Vlaams

niveau. Dat cultuur niet Joke Schauvliege's sterkste kant is, was bij Mathias Schoenmakers, alle andere artiesten (met uitzondering van die van Musical van Vlaanderen) en het grotere publiek al wel een tijdje bekend. Maar ook op het domein van haar andere bevoegdheid, leefmilieu, is er nog niet veel bewogen. In het dossier van het regenwoud, maar evengoed bij de toekenning van een milieuvergunning aan Uplace, waren de groene potloden vast net even zoek.

In tijden van crisis wordt de kortzichtigheid – toch al eigen aan de politiek, waar vaak gedacht wordt in ambtstermijnen en pop-polls – nog versterkt. Er wordt massaal bespaard op een domein als ontwikkelingssamenwerking en er heerst een reflex om het 'groene denken' overboord te gooien, wegens niet prioritair, te duur en dus niet compatibel met het heersende besparingssefeertje. Terwijl ecologisme in de kern net om besparen gaat: duurzaamheid heeft daar bijvoorbeeld alles mee te maken. En die filosofie kan ook doorgetrokken worden naar het leven van alledag: wie minder verdient door de crisis, hoeft niet alle ecologische principes te verbannen. Een slogan als 'Eco? Logisch!' is immers veel meer dan een verkooptruc; wie twijfelt eraan dat spaarlampen en lichten doven de energiefactuur verlagen, of dat seizoensgroenten en -fruit (al dan niet zelf geteeld) goedkoper zijn dan aardbeien in februari? Crisis kan ecologisme dus niet uitsluiten – en mag nog minder een excuus zijn.

Tot slot nog dit: voor zij die van plan zijn voortaan geen kranten meer open te slaan, er staat gelukkig ook een heleboel goed nieuws in. Anderlecht heeft dit seizoen al verloren. De paus heeft niets tegen homo's. Mandela heeft nog 95 kaarsjes uitgeblazen. En in Wuustwezel heeft de brandweer hamster Leo van de achtjarige Kato van het dak gehaald. Bij deze is het bewezen: zelfs Het Laatste Nieuws lezen kan fijn zijn.

Lang leve de krant, lang leve Wallonië!

Massabetoging op VN-klimaattop in Warschau

Spring op de klimaatrein

Van 11 tot 22 november organiseren de Verenigde Naties een internationale klimaattop in Warschau, Polen. Deze VN-top is dé uitgelezen kans om vanuit Europese organisaties het doodbloedende klimaatakkoord nieuw leven in te blazen en te tonen dat we geen valse oplossingen meer aanvaarden.

Op zaterdag 16 november vindt er een grote mars plaats met het motto "Rechtvaardige transitie en waardig werk". In navolging van de COP15 in Kopenhagen, legt 'Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid' ook dit jaar een klimaatrein in naar de onderhandelingen. Zo kunnen we vanuit België in grote getale aanwezig zijn.

Ook JNM doet mee! Samen tonen we onze bezorgdheid en oefenen we blijvend druk uit om een akkoord te eisen dat sociaal rechtvaardig en ecologisch verantwoord is.

Praktisch

De trein vertrekt vrijdag 15 november rond de middag in Brussel, om terug te zijn maandag 18 november rond 8 uur 's ochtends.

- Reserveer je zitje via www.jnm.be/klimaatrein.
- De inschrijving is pas geldig als je 150 euro hebt gestort.

- De uiteindelijke kost is afhankelijk van het aantal deelnemers. Als de trein vol zit, kost de rit slechts 75 euro. In de loop van het najaar organiseren we met JNM ook een klimaatbenefiet om de kost nog verder te drukken. De kans is dus groot dat je een deel teruggestort krijgt!

Schrijf je voor eind september in, want als er dan niet genoeg deelnemers zijn gaat de klimaatrein niet door.

Slaapplaats in Warschau wordt voorzien (neem een matje en een slaapzak mee).

Programma

- Op de trein zijn er tal van interessante sessies, discussies en workshops.
- Zaterdagmiddag is er een betoging.
- Zaterdagavond en zondag is er tijd om Warschau te bezoeken.
- Tijdens de officiële klimaattop zullen er in Warschau ook lezingen en debatten door internationaal gerenommeerde klimaat specialisten plaatsvinden.
- Zondagavond vertrekt de trein terug richting Brussel.

Alle verdere info op <http://train.climatejustice.eu>. Haal de spandoeken maar al boven. We kijken er naar uit je te verwelkomen op de trein, mis hem niet!

Zelf mee denken en doen rond milieu? Word deel van onze milieuwerggroep (MWG). Samen organiseren we lezingen, workshops en acties rond thema's als mobiliteit, landbouw of klimaat. Contacteer Sofie via milieu@jnm.be of 0479/57 28 93.

Welke moties haalden het wel op zomercongres? Geen afdeling 'Marginaalst'

Op 26 juli, de vrijdag van het zomercongres, ging de beruchtste der algemene vergaderingen (AV) door: de motie-AV. Hier heerst directe democratie en kan iedere JNM'er een voorstel lanceren om iets aan de JNM-werking te veranderen. Enkel nog veganistisch eten bij JNM (2012)? Afgekeurd. Een JNM-knokploeg in dienst nemen (2011)? Goedgekeurd. De maximumleeftijd verhogen van 25 naar 26 (2010)? Goedgekeurd. Ook in 2013 werden tal van moties goed- en afgekeurd.

door Anton Christiaens

Bondsvoorzitter Bram (bovo) heeft deze keer al zijn kleren aan. Hij is nog niet goed wakker, maar dat zal snel veranderen. Hij is immers onderwerp van de eerste motie van de dag. Linde wil dat er voortaan **geknield wordt voor de bovo met een voetkus bovenop**. Ze vindt dat de gepaste waardering voor de bergen werk die de voorzitter van JNM verzet. Maar de AV is duidelijk: de motie wordt met overgrote meerderheid verworpen. Linde kust nog snel Brams tevavoeten en neemt weer plaats onder het voetvolk. **(2 voor / 32 tegen / 2 onthoudingen)**

Het is de eerste van nogal wat zevermoties.

Omdat het ecologisch onverantwoord zou zijn veel papier te bedrukken met een uitgebreid verslag van deze moties, enkel de conclusies:

- Het bondssecretariaat verhuist niet naar een kraakpand.
- Personeel waarderen en verrassen kan op vrijwillige, maar niet op verplichte basis.
- Kuisheid wordt niet opgenomen als criterium bij het vertellen van een straffe stoot.
- Afdeling 'Land van Aalst' wordt niet herdoopt tot afdeling 'Marginaalst'.
- We voeren geen hamsterbatterijen in, waarbij gedopeerde hamsters elektriciteit genereren voor bijvoorbeeld nachtvlindervallen door als een gek rond te lopen in hun radjes.

Limburg centraal

De eerste serieuze motie komt uit Limburg. Jasper, een van de JNM'ers achter het prachtig georganiseerde congres, vindt Gent te ver om tenten en kookmateriaal op te halen als hij op kamp gaat. Zijn voorstel om een **deel van het kampenmateriaal in Limburg te stockeren**, kan op veel bijval

rekenen. JNM staat achter de Limburgering. Sammy Desire oppert ook een interessant voorstel om de jobstudent met een busje het kampenmateriaal te laten rondrijden. Na wat heen en weer gediscussieer wordt de motie aangepast en besluit een meerderheid van de AV om de Limburgse afdelingen te steunen in hun zoektocht naar een geschikt lokaal. Als test zal eerst gekeken worden of het lukt de tenten van Limburgse afdelingen er goed te onderhouden. **(35 voor / 0 tegen / 5 onthouding)**

Jasper probeert er in volle euforie nog een tweede voorstel door te krijgen: **geen schriftelijke verantwoording** wanneer een activiteit op meer dan 20 kilometer van Limburg doorgaat. Limburgers: geef ze een vinger en ze willen een hand. **(10 voor / 29 tegen / 1 onthouding)**

Evelien, bondssecretaris en voorvechtster van administratieve vereenvoudiging komt naar voor. Haar eerste twee moties vergen weinig discussie. Voortaan verschijnen **verslagen van AV's online** op het prikbord **(39 voor / 0 tegen / 1 onthouding)** en de **geloofsbrieven worden afgeschaft** **(39 voor / 1 tegen / 0 onthouding)**.

Evelien wil ook een sterkere democratie en stelt voor om alle aanwezigen op de algemene vergadering stemrecht te geven. Dit stuit op verzet: stel dat alle leden van pakweg afdeling Westland naar de AV komen om er een voorstel door te krijgen. Of erger nog: dat scoutsleden zich massaal inschrijven en een coup plegen tegen JNM! De AV kiest het zekere voor het onzekere (en voor dode letters, *nvdv*) en bouwt een relatief maximum in: vanaf nu hebben **alle aanwezigen op de AV stemrecht**, maar mag een afdeling of werkgroep maximum 25% van de stemmen vertegenwoordigen. **(26 voor / 8 tegen / 0 onthouding)**

Captain JAC

De volgende motie gaat over het versterken van het aspect jeugd binnen de afdelingondersteuningsploeg (AOP). Linde, die ook de eerste motie indiende, komt opnieuw naar voor en verdedigt het oprichten van een **jeugdwerkgroepje**

binnen de AOP, met daarin de opperpiep, de opperini en een derde persoon die zich toelegt op een sterkere werking voor gewone leden. De AOP beslist hoe de derde functie zal heten. 'Captain JAC' valt verschillende keren als voorstel. De opperpiep en -ini hebben dan voortaan geen ploeg meer, maar helpen elkaar. De AV knikt goedkeurend. **(37 voor / 0 tegen / 3 onthouding)**

We zijn ondertussen twee uur en elf moties verder. Het ideale moment om er wat controversiële ideeën door te krijgen? Nee hoor, de AV blijft aandachtig en veel JNM'ers nemen het woord. **Gratis JNM-lidmaatschap voor asielzoekers en vluchtelingen** is de volgende motie. Die kadert binnen een wedstrijd van Vluchtelingenwerk Vlaanderen ('Gastvrije Gemeente', *nvdv*) waarbij ze mensen, gemeenten en organisaties uitdagen gastvrije initiatieven te nemen voor onze nieuwste landgenoten. Het voorstel wordt unaniem goedgekeurd door de AV, die hier

duidelijk meer dan een symbolisch gebaar van wil maken. Jullie horen hier nog van! **(40 voor / 0 tegen / 0 onthouding)**

Mileen is de laatste aan de micro. De knappe jongedame uit Gent kan maar moeilijk kiezen tussen de **Gentse Feesten** en het zomercongres, die voor het eerst op hetzelfde moment doorgaan. Zij koos dan wel voor het congres, veel JNM'ers moesten werken op de Feesten of kozen de Vlasmarkt boven Haspengouw. Een aantal AV'ers vindt de argumentatie maar niks, want er is altijd wel iets te doen tijdens de zomer. Tijdens de voorgestelde alternatieve datum gaat Dranouter door en beginnen de Lokerse Feesten. Toch, alle aanwezigen kennen wel iemand die niet op het zomercongres is door de Gentse Feesten. Het voorstel wordt goedgekeurd en het zomercongres wordt een week opgeschoven als de laatste woensdag tot zondag van juli tijdens de Gentse Feesten vallen. **(28 voor / 8 tegen / 4 onthouding)**

Hoe werkt de motie-AV?

Iedere JNM'er kan een voorstel indienen om iets te veranderen aan JNM. Een verandering betekent een aanpassing van het 'Algemeen Huishoudelijk Reglement' (AHR). Hierin staat de hele werking van JNM beschreven: dat we piepers, ini's en gewone leden hebben, hoeveel en welke functies ons hoofdbestuur telt, dat we nooit met het vliegtuig op kamp gaan en ga zo maar door.

Iedere motie is een voorstel tot aanpassing van ons AHR. Op de motie-AV wordt iedere correct ingediende motie voorgesteld en bediscussieerd met alle aanwezigen. Als tenslotte de meerderheid van de stemgerechtigden voor stemt, is de motie aangenomen en wordt het AHR meteen aangepast. Vragen? bondssec@jnm.be

Zelf iets aan de JNM-werking veranderen?

1. Vind minstens tien JNM'ers die je voorstel steunen.
2. Zoek uit op welke manier je voorstel het interne reglement van JNM verandert. Zie www.jnm.be/ahr voor ons 'Algemeen Huishoudelijk Reglement'.
3. Laat je motie ondertekenen door minstens tien JNM'ers en dien ze minstens 24 uur voor de algemene vergadering in. Ofwel via het forum op de website, ofwel op het zomercongres zelf.
4. Kom naar het zomercongres, van 30 juli tot 3 augustus 2014 in Roeselare.
5. Verdedig je motie op de algemene vergadering, de vrijdagochtend op het zomercongres.

Een verslag van JNM'ers Tim en Mileen
4.500 kilometer door Europa
... met de fiets

JNM'ers Tim Vandewiele en Mileen Christiaens doorkruisten Europa met de fiets. Met veertig kilo tussen hun benen fietsten ze meermaals tot op anderhalve kilometer hoogte om dan weer helemaal naar beneden te rollen. Vijf maanden lang. Waarom? Kronkelende riviervalleien in Tsjechië, kamperen op Sloveense bergtoppen, voorbijrijdende vale gieren in Kroatië, zingende minaretten in de Bosnische avondschemering, fietstassen vol vijgen en mandarijnen in Montenegro, thermische baden in Italië, wakker worden onder een laag sneeuw in Frankrijk. Daarom.

door Tim Vandewiele
foto's: Tim Vandewiele

Volgens mijn oorspronkelijke plan zou ik met een kameraad tot in Peking fietsen en met de Trans-Siberische trein terugkeren naar Europa. De kameraad haakte af en ik vertrok voor vijf maanden, van september tot en met februari, met Mileen op fietsreis door Europa. In zuidelijke richting want dan bleef het warm, niet te hoog want daar is het koud en niet te oostelijk want daar zijn veel bergen. Dat de terugweg in noordelijke richting zou moeten gebeuren, daar wilden we nog even niet aan denken.

Bergachtige natuurgebieden in Tsjechië

Tot Dresden nemen we de trein. De eerste fietsdagen volgen we de kronkelende Elbe tot in Praag. Als echte natuurliefhebbers willen we door de Sächsischen Schweiz fietsen, een natuurgebied tussen Duitsland en Tsjechië. Ons baserend op een wandelkaart sleuren we onze volgeladen fietsen de ene helling na de andere op, stampen we door velden en moeten we een rivier doorwaden. Meteen hebben we onze les geleerd: bergachtige natuurgebieden doorkruisen we beter te voet.

Tsjechië blijkt veel gemoderniseerder dan we vooraf dachten. Een man in een café stelt verontwaardigd dat zijn land nog al te vaak tot Oost-Europa wordt gerekend, terwijl hij om in Wenen te geraken in ... oostelijke

richting vliegt. Onze hele route door het land is via 'greenways' bewegwijzerd, wat heel wat mooie trajecten oplevert. Al wil een pijl naar rechts wel eens links betekenen.

Gestructureerde Oostenrijkse landschappen

De overgang van Tsjechië naar Oostenrijk is bruusk. De gezellige koterijen, ruige velden en oude bossen maken plaats voor een gestructureerd landschap met piekfijne landerijen, strak omzoomde weilanden en, waar nog plaats over was, een perceel bos. Op verschillende plaatsen worden we getraakteerd op een goede portie Oostenrijkse gastvrijheid met bijhorende 'knödel's'. We volgen in Oostenrijk vooral routes van Eurovelo, een grootschalig Europees project voor langeafstandsfietsroutes door Europa. Jammer genoeg staat het project in de meeste landen nog in z'n kinderschoenen en zijn de geplande trajecten nog niet bewegwijzerd. De route leidt ons tot in Wenen via de Donauradweg, een zeer breed fietspad dat niet bepaald idyllisch is, maar wel snel.

Gastvrij Slovenië

"Ne govorim slovensko", ik spreek geen Sloveens. Toch leggen de Slovenen ons in de watten. Op een dag komen we na een lange klim aan bij een restaurant. Meteen worden we door verschillende gasten uitgevraagd over onze verschijning in dit godvergeten dorp, terwijl de eigenaar komt toegesnel met taartjes en een karaf wijn. Een andere keer proberen we met ons 'how to speak'-boekje groenten te krijgen in een bergdorpje. Een boerenzoon heeft ons gehoord en nodigt ons uit in z'n moestuin. Iemand anders komt al aangelopen met brood, een pot augurken en tomaten. Voor we het goed en wel beseffen moeten we het dorp met overvolle fietstassen ontvluchten, vriendelijk wuivend en bedankend.

We proberen ons vast proviand deze reis wel vaker te vullen met wat we onderweg vinden. We rapen groenten van de geoogste

akkers, kopen honing van lokale imkers, zoeken eetbare paddenstoelen, plukken fruit van de bomen en proberen al eens een vis aan de haak te slaan.

In Ljubljana trekken we voor enkele dagen richting het Triglav-gebergte, zonder fiets deze keer. Terwijl we ons een weg naar boven werken, zien we gemzen gezwind voor ons springen. Her en der tuimelen stuntelige zwart-geel gevlekte vuursalamanders op het pad. Boven de boomgrens zijn de vergezichten adembenemend. We wanen ons in een scène van 'Lord of the Rings'. Wat verder, in het helblauwe water van de Soča-rivier, zien we endemische forellen. Af en toe spotten we een waterspreeuw, die de rivierbodem afschuimt op zoek naar lekkers. Drie dagen lang komen we geen levende ziel tegen!

Mediterraans Kroatië

Een warme gloed komt ons tegemoet terwijl we Istrië binnenrijden, een groot schiereiland in het noorden van Kroatië. Verblind door de schitterende Adriatische zee en bedwelmd door de Mediterrane geuren en temperaturen, flitsen we in al ons enthousiasme de Kroatische grens voorbij. Een grenswachter komt ons achterna gerend en maant ons aan terug te keren. Kwaad wijst hij ons erop dat we ons niet meer in "United Europe" bevinden.

Roodgolvende daken, pijnbomen, pizzeria's, Romeinse architectuur ... Istrië voelt zo Mediterraans aan dat ook nu nog veel Italianen er hun vaste stek hebben. Het schiereiland is niet voor niets lange tijd onder het bewind van de Venetiaanse doges gebleven.

Om de drukke Kroatische kustbanen te vermijden, maken we handig gebruik van de vele Kroatische eilanden die als stapstenen verspreid liggen langs de kustlijn. Op het idyllische eiland Cres worden we verwelkomd door de zwevende reuzen: vale gieren, die het eiland verkozen hebben tot een van hun zeldzame broedplaatsen. We nemen een

duik in de helblauwe Adriatische zee. Het is eind oktober! We ontmoeten een Zwitsers koppel waarmee we nog een weekje verder trekken. Daarna kruipen we de bergen in, op naar Bosnië.

Getekend Bosnië

Reeds van bij het begin van onze trek door ex-Joegoslavië zijn we actief op zoek gegaan naar informatie over de burgeroorlog. Het doet vreemd aan om jongeren van je eigen leeftijd te ontmoeten die zijn opgegroeid in een door oorlog geteisterde omgeving. Sommigen vertellen vol bewondering over maarschalk Tito, die Joegoslavië van 1943 tot zijn dood in 1980 wist samen te houden. Na zijn dood viel de eenheid in het land weg en dreef nationalistische propaganda mensen tot waanzinnige daden.

We willen naar Mostar. Deze Bosnische stad is vooral gekend om de Stari Most, de oude brug die in 1566 door de Ottomanen werd gebouwd en de stad later opdeelde in een

katholiek Kroatisch deel en een islamitisch Bosniakken-deel. De stad ziet er voor de weinig opmerkelijke toerist piekfijn uit en inderdaad, ondanks de kogelgaten en laatste vernielde huizen, kan je je moeilijk inbeelden dat alles hier twintig jaar geleden volledig in puin lag.

Herfst in Montenegro

Na een avontuurlijke grensoversteek langs mijnenvelden en wegblokkades fietsen we nog heel even langs de Kroatische kust om door te steken naar Montenegro. Na een dagje sightseeing in de oude havenstad Kotor hebben we genoeg moed bijeen geraapt voor de klim landinwaards. Lus na lus, trap na trap, komen we dichterbij de 1000 meter. Het kronkelende rivierdal dat de baai van Kotor vormt, wordt in vogelperspectief steeds adembenemender. Plots wordt het een vijf à tien graden kouder. Voor de eerste keer, midden november, zien we herfstkleuren. Daartussen, in alle eenzaamheid, liggen velden, dorpjes en

landerijen. Wanneer we halt houden aan een boerderij in Njeguši, komt de vrouw des huizes van ver aangelopen. Met veel gebaren laat ze ons proeven van haar huisgemaakte raki en ham, die lijkt op de Italiaanse Parmaham.

We kijken opnieuw onze ogen uit wanneer we het Shkodërmeer bereiken, het grootste meer in de Balkan en tevens een van de grootste vogelreservaten in Europa. We planten onze tent op een dik bed van kastanjebladeren, omringd door een groep eeuwenoude tamme kastanjes. Ondanks alle pracht genieten we niet ten volle. Na drie maanden fietsen zijn we moe, fysiek en mentaal. We zoeken naar nieuwe uitdagingen, want elke stad mag dan uniek zijn, onze belevenissen als toerist zijn repetitief.

Italië: nieuwe doelen

Eenmaal in Bari, een havenstad in Zuid-Italië, lijken de weergoden niet meer aan onze kant

te staan. Het regent, waait en stormt. Maar we hebben wel een nieuw doel: 'WWOOFen', vrijwilligerswerk verrichten op duurzame boerderijen. Na twee weken op de boerderij krijgt Mileen een jobaanbod uit België. Ik besluit nog op een boerderij in de buurt van Turijn te gaan werken en verder te fietsen richting België. De omgeving in en rond Toscane is zeer fietsbaar: veel secundaire, autoluwe wegen langs velden, eikenbossen en kleine, idyllische dorpjes.

Franse sneeuw

Nadat de dikste pakken sneeuw gesmolten zijn - het is intussen eind januari - vertrek ik uit de tweede WWOOF-boerderij. Ik laat er enkele nieuwe vrienden achter. Het thuisfront lonkt in de verte. Via de Rhône-vallei tot in Lyon, Dijon, dan naar Reims en nog een keer trappen tot in België. Dat was echter niet gerekend op de Mistral, die met rukwinden tot 150 km/u uit het noorden komt afgesneld. Een boerderij in de buurt van Avignon biedt me enkele dagen

beschutting. Ik kruip een paar honderd meter hoger in de vallei om minder wind te vangen. Op een negentigtal kilometer van Lyon raak ik ingesneeuwd. Ik schuil een kleine week bij een vriendelijk Frans gezin, maar dan is het genoeg geweest. Ik fiets nog tot in Lyon, steek m'n fiets op de bus en sta de volgende dag terug thuis.

Zelfs al lijkt mijn fietsreis lijkt in mineur te eindigen, ik heb vijf schitterende maanden beleefd, mensen uit acht verschillende landen leren kennen, de grenzen van mijn eigen kunnen verkend, en het belangrijkste: elk traject tussen vertrek- en eindpunt ten volle beleefd.

Hun reis

- *4500 kilometer*
- *Tsjechië, Oostenrijk, Slovenië, Kroatië, Bosnië, Montenegro, Italië, Frankrijk*
- *Fiets + bagage: 40-45kg*
- *Handige websites: couchsurfing.org, bikemap.net, warmshowers.org*

RUG**8/10**

Ik heb een mooie, gebolde rug, die mijn gebronsde huid extra in de verf zet. En misschien nog belangrijker: ik heb nooit last van rugpijn. Dat is ook mooi meegenomen.

Hij en

HUID**9/10**

Al mijn vrienden zijn jaloers op mijn huid, die extreem glad is. Een geheim daarvoor heb ik niet. Ik lig wel graag te zonnen op het warme asfalt. Dat bruint lekker – en dat zie je eraan. De kleur wordt wel eens vergeleken met het omhulsel van hazelnoten. Volgens de overlevering woon ik trouwens onder hazelaars: misschien dank ik daaraan mijn naam?

FIGUUR**8/10**

Mijn slankheid springt meteen in het oog, en wie zou dat nu niet leuk vinden? Toch ben ik ook gespierd en bovendien erg lenig. Daar pronk ik dan ook graag mee. Me kronkelend voortbewegen accentueert mijn vorm en brengt velen het hoofd op hol. Nadeel is dat ik aan mijn taille even smal ben; een iets weelderiger figuur zou ik wel leuk vinden.

HOOFD

8/10

Mijn ogen zijn klein maar toch ben ik er erg trots op. Je kan er echt in verdrinken. Dat is toch wat ik al een paar keer te horen kreeg. Ik heb ook een mooie tong, die ik vaak uitsteek. Klein minpuntje is mijn snuit, die nogal spits vooruit steekt. Maar ach, dat maakt me wel uniek.

n zijn lijk

BORST EN BUIK

5/10

Ik ben erg tevreden met mijn platte buik: mooi én praktisch. Ik ben slank en heb een goede conditie. Maar als ik ergens complexen over heb, dan is het mijn borstkas. Die is nogal plat en afgesloten, terwijl iedere man toch droomt van borstspieren à la Schwarzenegger. Een sixpack zou me trouwens ook niet misstaan. Nu heb ik zo weinig buikspieren dat ik mijn borst niet eens vooruit kan steken. Ik heb er maar mee leren leven; het voordeel is dat niemand mijn kippenkarkas ooit te zien krijgt.

Hazelworm

Wikipedia weet alles

De hazelworm (*Anguis fragilis*) is een pootloze hagedis uit de familie hazelwormen (Anguidae). Hij wordt ongeveer 35 tot 45 centimeter lang. Net als andere soorten uit de familie hazelwormen lijkt de hazelworm meer op een slang dan op een typische hagedis. Het lichaam draagt geen poten en is langwerpig en cilindrisch van vorm. Door de gewoonte vaak de tong uit te steken wordt de gelijkenis met een slang nog eens versterkt. Belangrijke verschillen tussen een hazelworm en een slang zijn de relatief stijve voortbeweging, de tong die niet sterk gevorkt is en de beweegbare oogleden van de hazelworm.

De hazelworm voedt zich vooral met slakken, insecten en regenwormen. Ook kleinere soortgenoten moeten er soms aan geloven. Vrij trage prooien dus, omdat hazelwormen niet erg snel zijn. De belangrijkste natuurlijke vijanden zijn vogels, enkele zoogdieren, gladde slang en de mens. Opmerkelijk is dat de hazelworm, wanneer hij vastgegrepen wordt, zijn staart kan afwerpen. Die blijft dan nog even kronkelen om de jager af te leiden, terwijl de hazelworm zelf er zo snel mogelijk vandoor gaat.

Wij weten meer

Ondanks de door Wikipedia opgemerkte verschillen wordt de hazelworm door de mens niet zelden voor een slang aanzien. Daarom is deze volstrekt ongevaarlijke, schuwe pacifist misschien wel de meest gevreesde hagedis van de Lage Landen. De hazelworm kan ook dienst doen als nuttig attribuut om mensen met een slangenfobie hun vrees te laten overwinnen; eenmaal gewend aan dit beestje lijkt de stap naar de slang plots niet meer zo groot.

Waar Wikipedia eveneens met geen woord over rept, is het indrukwekkende inwendig stelsel van dit reptiel. Men zegt wel eens dat wanneer mensen sterven, hun hele leven in een paar seconden aan hen voorbij flitst. Deze jongen, daarentegen, verhuist naar de eeuwigheid met als enige herinnering de aanblik van zijn eigen darmen. RIP, Kamiel.

TOTAAL

8/10

De spieren die ik aan mijn borst, buik en schouders mis, compenseer ik in de rest van mijn lijf. Ik kan goed mijn mannetje staan en mag best gezien worden. Mijn huid zou ik voor geen geld ter wereld willen ruilen, tenzij met een python. Zo'n patroontje erop zou me niet misstaan.

foto: Pieter Van den Brande

© Nele Williams
Model: anoniem

Hoe les jij je dorst deze nazomer? Het beste biologische bier

Op een winterse maandagavond kwam een professioneel testpanel samen om te beslissen met welke bieren jij de pijn van een nieuw school- of werkjaar zal verzachten. Ze lieten het gerstenat rijkelijk vloeien en velden een verdict.

door Linde Camps

De bieren

Biolo is een Belgisch biologisch bier van hoge gisting. Het bier wordt gebrouwen in Brasserie La Binchoise te Binche. De Biolo blond heeft een alcoholpercentage van 6,4% en bevat gerst, tarwe en spelt. Het is een ongefilterd biertje dat nagegist wordt in de fles.

Maya, Nog Eentje en BRWN zijn Belgische biologische bieren van hoge gisting. Ze worden gebrouwen in de Proefbrouwerij te Hijfte. Een leuk weetje: in alle bieren hier wordt knoflook gebruikt. **Maya** is een blond bier met een alcoholpercentage van 6% en is gebrouwen volgens het cradle to cradle*-principe. Hierbij wordt het restwater van de seitanmakerij Maya uit Hasselt gebruikt voor het brouwen van bier. **Nog Eentje** werd oorspronkelijk gebrouwen met zoetstoffen uit de steviaplant. Omdat

dit voor 2011 verboden was in België werd het bier echter meteen uit de handel genomen. De zoetstoffen werden daarom vervangen door zoethout. Wij testten de Nog Eentje tripel, een donkerblond bier met een alcoholpercentage van 6,5%. **BRWN**, ten slotte, is een bruin bier met een alcoholpercentage van 7%. Het bevat diverse gebrande speciaalmouten.

La Trappe is een Nederlands biermerk en het enige Nederlandse trappistenbier. Het bier wordt gebrouwen door de bierbrouwerij De Koningshoeven in Berkel-Enschot, nabij Tilburg in Noord-Brabant. Het bier dat wij proefden was La Trappe Puur, een stroblond bier met een alcoholpercentage van 4,7%. Dit is het enige biologisch bier ter wereld met het Authentic Trappist Product Label.

Vervolgens kwam het zeemzoete honingbiertje **Bière de Miel** aan de beurt, een Belgisch biologisch bier van hoge gisting. Het bier wordt gebrouwen in Brouwerij Dupont in Tourpes. Het is een amberkleurig bier met een alcoholpercentage van 8%. In 2012 won het een gouden medaille in de categorie 'Best Speciality Beer-Honey Packaged' op de Australian International Beer Awards.

Ook Moinette, Saison Dupont, Biolègere en Blanche du Hainaut zijn een product van Brouwerij Dupont. De meeste maandagavonders kennen het bier **Biolègere** intussen wel. Het is een stroblond bier, gecreëerd in 1992, met een

“Maya gaat vlot binnen. Ideaal voor bij datingprogramma’s”

alcoholpercentage van 3,5%. **Moinette biologique** (1990) is een blond Belgisch bier met een alcoholpercentage van 7,5%. De naam 'Moinette' verwijst naar moëne, wat moeras betekent, omdat de omgeving rond de brouwerij vrij moerassig is.

Ook **Saison Dupont** is een Belgisch bier van hoge gisting. Saison Dupont Bio (1990) is een goudgeel biologisch bier met een alcoholpercentage van 5,5%. Als laatste in de Dupontfamilie hebben we nog **Blanche du Hainaut**, een Belgisch biologisch witbier van hoge gisting. Het wordt sinds 1999 gebrouwen en heeft een alcoholpercentage van 5,5%.

Vervolgens gaan we over naar de **Leirekens**.

* Cradle to cradle (C2C): afval is voedsel. Alle gebruikte materialen zouden na hun leven in het ene product nuttig kunnen worden ingezet in een ander product. Hierbij zou geen kwaliteitsverlies mogen optreden, en alle restproducten moeten hergebruikt worden of milieuneutraal zijn.

Deze bieren worden gebrouwen sinds 2007 in Brouwerij Strubbe te Ichtegem. Voorheen werd het gebrouwen bij Brasserie de Silenriex. Van de vier Leirekens testten wij de boekweit blond, een blond bier met een alcoholpercentage van 6%, en de Leireken witte spelt, een troebel blond bier met een alcoholpercentage van 5%.

We zochten het tenslotte ook dicht bij de JNM-deur met **Lousberg**, een blond bier met een alcoholpercentage van 8%, geproduceerd door het Hinkelspel.

Het testpanel keurt

Naam bier	Score
Biolo	20
Maya	20
Nog Eentje	17
BRWN	9
La Trappe Puur	6
Bière de Miel	14
Biolégère	15
Moinette biologique	25
Saison Dupont	22
Blanche Du Hainaut	21
Leireken boekweit	21
Leireken witte spelt	16
Lousberg	25

Maya, een bier dat net te vlot naar binnen ging, zou ideaal zijn op JNM-fuiven of bij datingprogramma's. BRWN deed ons redelijk hard denken aan natte tenten, of zelfs natte honden. Je stopt dus beter je neus niet te diep in het glas! Het Nederlandse bier kan je er meteen op score uithalen. Het klopt dus wat ze zeggen over Nederlanders en bier! Volgens ons testpanel kan je er even goed je afwas mee doen ... Bière de Miel

"Met La Trappe kan je afwassen"

was zo zoet dat je mond er bijna van zou dichtplakken. Misschien eens overwegen om deze te gaan kopen als je last hebt van een pijnlijke keel? Wanneer we de

Blanche Du Hainaut ontkurkten, begon deze weelderig te schuimen. Zeker niet handig voor op kamp dus – daar moet een bier er uiteraard tegen kunnen om een ganse dag in je fietstassen te vertoeven! De NWG had Lousberg al uitvoerig getest op weekend, en hun bevindingen leken te kloppen. Een biertje waar je gerust een hele avond op wil doorgaan.

Een wetenschappelijke berekening

Na heel wat proeven kwamen we aan een top 3: een gedeelde eerste plaats was er voor Lousberg en Moinette. Deze werden gevolgd door het frisse Saison Dupont. De bronzen medaille is voor Blanche du Hainaut en Leireken boekweit.

Uiteraard kijken JNM'ers naar de prijs-kwaliteitverhouding. We bedachten op totaal wetenschappelijk verantwoorde wijze de PI, oftewel de Pindex.

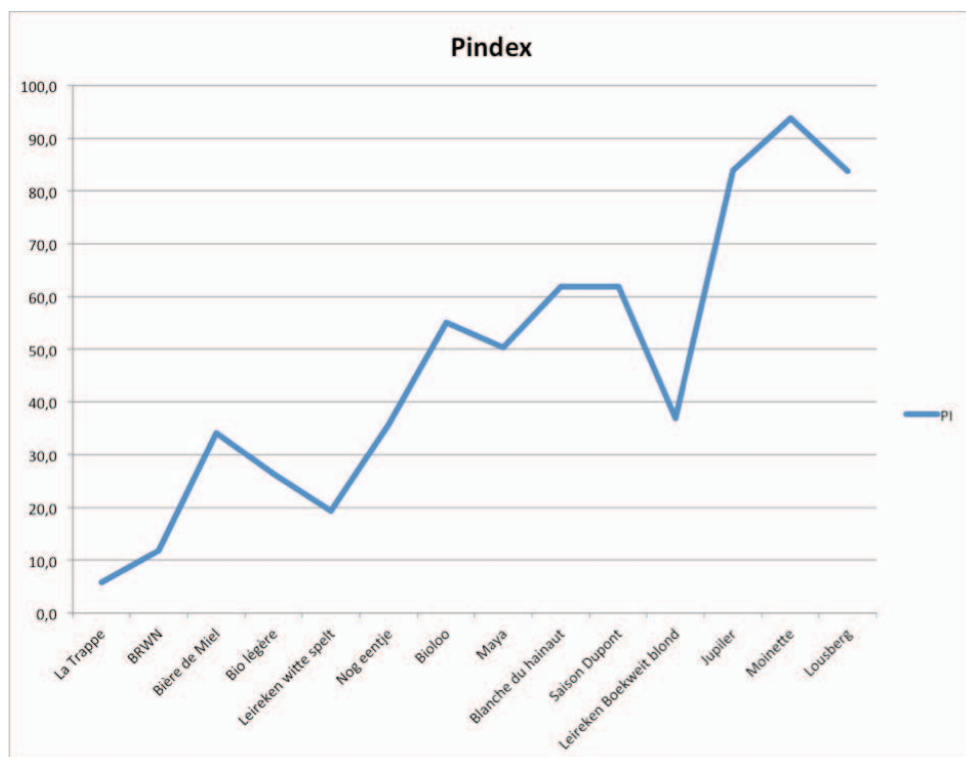
Deze bereken je als volgt:

$$PI = (\text{percentage alcohol} / \text{prijs per liter}) \times (\text{kwaliteit}^2 / 10)$$

Als voorbeeld gebruikten we het niet biologisch, doch zeer geliefde Jupiler om een indicatie te geven:

$$PI_{\text{Jupiler}} = (5,2 / 3) \times (22^2 / 10) = 83,9$$

Vervolgens deden we dit voor onze geteste bieren met volgend resultaat:

Deze nazomer drink je ...

De komende maanden kies je best voor de heerlijke Moinette! Een frisse pint die naast betaalbaar ook een goede dorstlesser blijkt te zijn, dankzij een evenwicht tussen zachtheid, fruitigheid en bitterheid. Laat ze smaken!

JEUGD

CVN: van Natuur-in-zicht tot Bushcraft

Het Centrum Voor Natuur- en milieueducatie (CVN) is een vormingsinstelling die werk maakt van een leefbare en ecologische toekomst voor iedereen. Bij CVN kan je terecht voor vormingen gericht op natuur en milieu waarbij duurzame ontwikkeling centraal staat. Waar mogelijk werkt CVN met gemotiveerde en deskundige vrijwilligers. Ontdek het brede vormingsaanbod van CVN.

Groene basis

De cursus Natuur-in-zicht is gericht op groene basiskennis van de natuur in de buurt en gaat in op de mogelijkheden om zelf aan de slag te gaan voor meer natuur en een beter milieu. De volgende thema's komen aan bod: planten, dieren, ecologie, biodiversiteit, landschappen en biotopen. Rond elk thema is er een binnenles en een excursie.

Op stap als gids

Volg de brede, gedegen opleiding tot Natuurgids. Je kennis over natuur en milieu wordt verruimd en de cursus bezorgt je de vereiste vaardigheden om met groepen volwassenen en gezinnen in de natuur aan de slag te gaan. Je scherpt je eigen natuurkennis aan door het maken van een terreinstudie. Met de resultaten ervan laat

je een zelf gekozen groep kennis maken tijdens een door jou voorbereide educatieve activiteit.

Scharrelkids

Leuke, spannende dingen beleven in de natuur dicht bij huis? Hoe maak je je kinderen daar enthousiast voor? En waarom is het goed voor kinderen? Doe mee aan het interactieve en speelse Scharrelkids. Scharrelkids is gericht op kinderen tussen 4 en 10 jaar samen met hun (groot)ouders.

Van Saefthinge tot Sigma

Het klimaat verandert, ook bij ons. In het Scheldeland is water daarbij de grote uitdaging. Hoe gaan we in de toekomst om met wateroverlast, watertekort en verzilting? Het Sigmaproject biedt een oplossing. Door de inrichting van gecontroleerde overstromingsgebieden en de versteviging van dijken wil men de Scheldevallei beschermen tegen overstromingen en nieuwe kansen bieden voor de natuur. Lezingen en excursies maken van klimaatverandering en waterbeheer een 'dicht-bij-mijn-bed'-verhaal. Ook kinderen zijn welkom. Bij elke excursie is er een aangepaste wandeling of activiteit voorzien voor kinderen tussen 6 en 12 jaar.

Bushcraft

Tijdens Bushcraft leer je in en met de natuur te leven door natuurkennis en vaardigheden op te doen. Je leert er onder andere spoorzoeken, bomen kappen zonder kettingzaag, (houtbewerkings-) technieken uit vroegere tijden, eten uit de natuur, het gebruik van kruiden en het maken van een natuurlijke slaapplek.

CVN is altijd op zoek naar enthousiaste vrijwilligers voor de begeleiding van cursussen en voor het geven van lessen. Ook als er onderwerpen zijn waar je als JNM'er bijzonder warm voor loopt, je bezig bent met een educatief programma, je acties aan het opzetten bent of andere ideeën hebt voor een samenwerking, neem dan zeker eens contact op met Pieter Blondé, 0488 36 22 79 of pieter.blonde@c-v-n.be.

Op www.c-v-n.be vind je het volledige vormingsaanbod. Daar kan je ook terecht om je in te schrijven voor vormingen en om je te abonneren op de digitale nieuwsbrief die maandelijks verschijnt. Zoek ook eens op Facebook naar 'CVN' en 'Scharrelkids'.

Welke muizenactiviteiten heeft NWG in petto?

Klaar voor de Muizenrevolutie

2013 is het jaar van de muis, en dat zullen jullie geweten hebben. Dit najaar organiseert de Natuurstudiewerkgroep (NWG) tal van muizenactiviteiten.

Muizenweekend in de Westhoek 11-13 oktober

In de Westhoek zetten we twee nachten onze muizenvallen op scherp. Woelmuizen, (veld!) spitsmuizen, bosmuizen, eikeldmuizen... We hopen ze allemaal te zien te krijgen! Overdag controleren we eikeldmuiskasten en ontdekken we de gebieden in de buurt. Doe daar nog eens de gezellige NWG-sfeer bij en je krijgt een onvergetelijk weekend!

Meer info en inschrijven bij Willem
(willembocx@gmail.com)

Eikeldmuizenweekend in Ploegsteert

Ploegsteert, een Waalse enclave tussen West-Vlaanderen en Frankrijk, is één van de laatste strongholds van de eikeldmuis en de megaschattige slaapmuis (met pluimstaart!). In de gebiedjes hangen nestkasten en lokale natuurbeschermingsorganisaties volgen deze op. Wij gaan mee op controle, met veel kans om enkele eikeldmuizen te zien.

Meer info bij Margaux
(margaux.boeraeve@gmail.com)

Braakballen pluizen

Uilen braken de onverteerde resten van hun prooi uit in een net balletje van haar en botjes. Deze botjes zijn met enige oefening te determineren. Stoffige braakballen, lekker eten en drinken, muizenschedels en goed gezelschap: een ideale combinatie voor een koude herfstavond! Deze herfst gaan er braakbalpluissavonden door in de drie studentensteden: Antwerpen, Leuven en Gent.

Meer info bij Pieterjan Dhont (dhont_pieterjan@hotmail.com)

Muizensoirees

Tot slot gaan er nog enkele muizensoirees door in Gent.

- Oude sok Billy Herman komt op zijn eigen wijze vertellen over de hamster in Vlaanderen en hoe wij kunnen helpen.
- Eikeldmuizen kunnen geïnventariseerd worden met nestkasten. Dit najaar maken we samen enkele nestkasten.

Meer info bij Daan
(daan.dekeukeleire@gmail.com)

Hou zeker www.jnm.be in het oog want er zijn nog tal van andere activiteiten gepland! De data van bovenstaande activiteiten zullen aangekondigd worden via de website.

ROBIN klaagt jachtbeleid aan

Rood beest in nood

Met zijn vluchtige pas en indringende ogen steelt de schuchtere vos de show in onze vrije natuur. Maar tegenwoordig wordt de vos aan de schandpaal genageld. De aanklager? Minister van Leefmilieu en Natuur Joke Schauvliege, gesteund door jagersvereniging Hubertus Vereniging Vlaanderen (HVV). Is de vos wel zo schuldig als zij beweren? Steeds meermensen en verenigingen als Natuurpunt en Vogelbescherming Vlaanderen laten hun stem horen voor de vos.

door Annelies Janssens

Jagen is een veelbesproken thema in de media. De vos is een sleutelfiguur in dat verhaal. Jagers beschouwen de vos als een bedreiging omdat ze hem als een te duchten concurrent zien. De vos is namelijk verlekkerd op de dieren waar de jager zo graag op jaagt, zoals konijnen, hazen, fazanten, en patrijzen. Er is echter één belangrijk verschil tussen de jager en de vos. De vos bejaagt de zwakke, verouderde dieren, zodat de voorplanting enkel via gezonde dieren gebeurt, terwijl de jager ook sterke en gezonde dieren schiet. De vos zorgt zo voor een natuurlijke selectie bij deze diersoorten. Dat is geen uitzonderlijk fenomeen: het gebeurt door elke predator.

De vos is daarenboven een toppredator. Hij staat in België aan de top van de

voedselketen en heeft dus geen predator die hem bejaagt. Dit betekent echter niet dat er alleen maar vossen bij komen. Doordat de vos een toppredator is, vindt er zelfregulatie plaats. Er kunnen maar een aantal vossen aanwezig zijn in een bepaald gebied, wat onder meer afhangt van het voedselaanbod. Zo zal het vrouwtje minder welpen werpen of zal het mannetje niet alle vrouwtjes bevruchten als er minder voedsel is. Op die manier zorgen predator en prooi voor een evenwicht in het ecosysteem.

Een korte vossengeschiedenis

Voor 1950 waren er evenveel vossen als nu. Toen was er echter meer natuur ter beschikking voor de dieren en de mens had niet het gevoel dat de vos alom aanwezig was. Vlaanderen was immers nog niet zo volgebouwd en de vos kwam toen minder onder de aandacht van pluimveehouders. Toch werd hij steeds vaker als 'schadelijke jachtsoort' door de jagers vervolgd. Vanaf 1950 kwam daar in West-Europa de dreiging van hondsdelheid bij. Samen met de sterke ontbossing in onze streken heeft ervoor gezorgd dat de vos volledig werd uitgeroeid. Ratten en muizen kregen vrij spel, met een overvloed van deze knaagdieren tot gevolg. Boeren klaagden over mislukte oogsten

en menig Belg kreeg de kleine viervoeter ongenodigd op bezoek. Toen bleek sterk dat de vos nodig is in ons ecosysteem als hoofd in de voedselketen.

De herkolonisatie ging pas echt van start in de tweede helft van de jaren '80. Decennia lang leefden we zonder de vos en we waren het niet meer gewoon om samen te leven met een toppredator. Het gebruik "de kippen op stok laten gaan" en daarna de gewoonte om het deurtje van het kippenhok te sluiten, kenden we niet meer. Door ontbossing en bebouwing werd het gebied van de vos versnipperd, maar hij leerde leven met minder natuur.

Snoei geeft bloei

Nu de vossenpopulatie hersteld is, spreekt men van een teveel aan vossen. Jagers willen met dit argument de vos bejagen. Zo beweren ze aan natuurbeheer te doen, maar natuurbeheer houdt meer in dan het bejagen van een dier. Om aan natuurbeheer te kunnen doen, moet er eerst wetenschappelijk onderzoek gebeuren. Uit jarenlang onderzoek naar de vossenpopulatie, uitgevoerd door het INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek), is gebleken dat er géén teveel is aan vossen. Bovendien geeft de jacht op vossen zelfs

een 'snoei geeft bloei'-effect. In onbejaagde gebieden varieert de nestgrootte van 2,9 tot 3,8 welpen, terwijl een nest in sterk bejaagde gebieden in Vlaanderen en Oost-Duitsland varieert van 5,9 tot 6,6 welpen per nest. Niet enkel meer welpen, maar ook een verjonging van de vos is het gevolg van de sterke bejaging. In normale omstandigheden worden vossen wel tien jaar oud, maar tegenwoordig wordt een vos maar één, hooguit twee jaar oud.

Het nadeel van een grotere worp en een verjonging van de vossen is dat het aantal vossen per territorium zal stijgen. Steeds meer mannetjesvossen zullen gaan zwerven en vrouwtjesvossen zullen uit het territorium worden gezet, als gevolg van een lokale overpopulatie. Deze vossen zullen territoria innemen die worden bejaagd. Een oudere vos weet hoe hij zijn territorium moet verdedigen, een jonge vos niet. Op die manier is er een grotere vermenging van verschillende families vossen. Ook het verspreiden van de vossenlintworm gebeurt op deze manier. Die vossenlintworm is vandaag bijna afwezig in Vlaanderen, maar de jacht zal de aanwezigheid ervan doen groeien. Sterke bejaging heeft dus een omgekeerd en nadelig effect.

De wet slaat op hol

Vossen bejagen zou een eerste en gemakkelijke oplossing zijn. Maar niet de beste. De jacht op de vos was vóór 13 januari 2012 enkel toegestaan tijdens het jachtseizoen, namelijk van 1 oktober tot 14 februari. Daarna kwam erbij dat de vos bejaagd mocht worden onder de noemer 'bijzondere bejaging'. Dat wil zeggen dat de vos bejaagd mag worden buiten het jachtseizoen op plaatsen waar schade

kan worden verwacht en dat binnen een straal van 500 meter. Doordat België veelal uit lintbebouwing bestaat en alle groene gebieden versnipperd zijn, staan er in elk vossenterritorium wel huizen en kan er dus overal gejaagd worden op de vos. Minister Schauvliege laat via de bijzondere bejaging dus toe dat op onvolwassen dieren en moedervossen met jonge welpen kan worden gejaagd.

Op 1 juli 2013 ging het nieuwe jachtopeningsbesluit van kracht. Hoe zal de jacht de komende vijf jaar verlopen? Gaat er rekening worden gehouden met wetenschappelijk onderzoek of zal lobbywerk door jagers opnieuw zijn stem laten gelden?

Het verhaal van de vos is een symbool voor de uitbreiding van de bejaging. HVV wil nog meer soorten op hun jachtlijstje zetten, waaronder de wintertaling, meerkoet, steenmarter en zelfs de zeldzame watersnip. Deze laatst vernoemde staat momenteel in de Vlaamse Rode lijst met statuut 'ernstig bedreigd'. Toch noemt HVV de watersnip in één adem met natuurbeheer. We mogen ons dus vragen stellen bij hun argumentatie en bedoelingen.

Durft de Vlaamse Regering gehoor te geven aan de wetenschappelijke adviezen? Of is de invloed van de jachtlobby te groot? Vogelbescherming Vlaanderen vzw heeft een voorstel voor het jachtopeningsbesluit geschreven en ingediend. In dat jachtopeningsbesluit staan bovenvermelde soorten niet opgenomen en wordt de vossenjacht niet uitgebreid.

Niet enkel bij natuurverenigingen wordt er kritiek geuit, steeds meer mensen hebben

vragen bij het beleid omtrent de jacht. De vraag naar transparantie in het dossier van de vossenjacht is groot.

ROBIN komt op voor de vos

Rood Beest In Nood (ROBIN) werd door de wijziging in het jachtbeleid van de vos opgericht. Het gaat om een groep jonge mensen en studenten vanuit verschillende, veelal wetenschappelijke, studierichtingen. Samen willen ze een stem geven aan de vos en wijzen ze op de wetenschappelijke oneerlijkheid.

Velen droomden van een job bij de (Vlaamse) overheid, maar die droom kreeg barsten toen te merken was dat er zo weinig gehoor wordt gegeven aan jarenlang wetenschappelijk onderzoek. Ook zijn er vragen bij de visie van dierenrechten die gepaard gaan met de jacht. In welke mate is (vossen)jacht nog verantwoord? Waar ligt de grens tussen de natuur helpen en de natuur dwarsbomen? Hebben wij het recht om onszelf boven een andere diersoort te plaatsen? Het zijn enkele vragen waar ROBIN een antwoord op zoekt.

ROBIN schakelde de hulp in van Bekende Vossen, waarna deze het gezicht werden van de affiches. Het gaat om BV's met 'Vos' in de familienaam en roodharige. Binnenkort zal de affiche opduiken in het Vlaamse straatbeeld. Zo hoopt ROBIN het brede publiek te informeren over de problematiek rond het jachtbeleid.

Meer informatie? www.fierdatikeenvosben.be en info.robinood@gmail.com

Steun de actie op de Facebookpagina 'Fier dat ik een vos ben'

Vosvrij kippenhok

Wanneer een kippenren door een vos bezocht wordt, blijven er vaak niet veel levende kippen meer over, met de nodige opschudding tot gevolg. Een vos betreedt het kippenhok echter niet met voorbedachte rade om alle kippen van hun leven te beroven. Een vos zint op een maaltijd voor zichzelf of zijn jongen. Daarvoor volstaat meestal één kip, maar terwijl de vos zijn prooi uitkiest, slaan alle kippen op hol en wordt het instinct van de vos geprikkeld. Hij beschouwt de kippen als zijn vijanden en verdedigt zichzelf.

Nochtans is het kippenhok makkelijk vosvrij te maken. Door een verhoging van de omheining (met bovenaan een horizontaal stuk omheining dat onder een hoek van 90° naar buiten wordt gericht) en een deel van de omheining in te graven, kan je je kippen eenvoudig een veilige thuishaven bezorgen.

Versnipperd Vlaanderen

door Simon Schowanek

Versnippering

Versnippering, met een chique term ook wel habitatfragmentatie genoemd, is het opdelen van natuur in steeds kleinere eenheden. Ze is het gevolg van verschillende processen.

- Het verkleinen van de oppervlakte natuur, door natuur om te vormen naar een andere vorm van landgebruik (bv. het kappen van bos om er een bedrijventerrein van te maken)
- Het splitsen van natuur in kleinere deelgebieden door fysieke, sociale of administratieve grenzen (bijvoorbeeld het plaatsen van hekken)

Het grootste gevolg van versnippering is isolatie. Dat wil zeggen dat natuurgebieden niet meer met elkaar in verbinding staan, maar allemaal kleine eilandjes natuur vormen in een zee van landbouw en steden. Met name in Vlaanderen, met het kenmerkende dichte wegennetwerk – inclusief bijhorende lintbebouwing – is versnippering een groot probleem. Het resultaat is dat we hier zo goed als geen grote stukken natuur meer hebben, maar een verzameling van allemaal kleine natuurgebiedjes. En omdat deze reservaten niet meer met elkaar in contact staan, kunnen planten en dieren niet meer migreren van de ene regio naar de andere, en zitten ze vast in hun eigen stukje groen.

Maar is versnippering eigenlijk erg? Is het niet goed om overal een beetje natuur te hebben? De wetenschap heeft zich hier lang mee bezig gehouden en momenteel is de conclusie: "neen". Grote, aaneengesloten gebieden hebben een veel grotere ecologische waarde dan allemaal kleine versnipperde gebiedjes.

1. Randeffecten beïnvloeden het

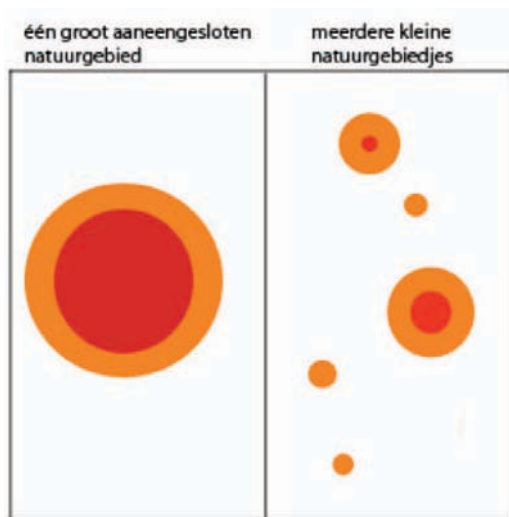
natuurgebied

Elk natuurgebied kan je (hypothetisch) indelen in 2 delen: een kerngebied en een randgebied. Het kerngebied is het stuk in perfecte, ongeschonden staat. De rand is het deel van het gebied waarop de buitenwereld invloed heeft. Bij een bos, bijvoorbeeld, zal aan de rand veel meer licht invallen dan in het bos zelf; de wind zal er harder waaien; de lucht is er droger enzovoort. In het échte bos zal het een pak donkerder zijn; is de lucht vaak vochtiger; wordt de temperatuur meer gedempt et cetera.

Ook wat betreft vervuiling en menselijke verstoring geldt deze theorie. Zo zal het in het midden van een natuurgebied rustiger zijn dan aan de randen; er zal minder geluid doordringen; er wordt minder stikstof afgezet en ga zo maar even door. Als beheerder wil je over het algemeen een zo groot mogelijke oppervlakte hoogkwalitatief kerngebied en zo weinig mogelijk van deze verstoorde randen om al deze negatieve effecten te beperken. Hoe verder aan de buitenkant van het gebied, hoe invloedrijker die effecten, aangezien het effect van de omgeving rond het natuurgebied steeds groter wordt.

Soorten die heel hoge eisen stellen aan de omgevingscondities (dat zijn meestal ook de zeldzame soorten, omdat de habitat maar zelden aan al hun eisen voldoet) kunnen alleen in het minst vervuilde en verstoorde gebied voorkomen. Soorten die wel met de verstoorde, vervuilde rand weten om te gaan, komen dikwijls zowel in het kerngebied als in de rand voor.

Bij een groot (liefst zo rond mogelijk) natuurgebied zijn de randeffecten relatief kleiner dan bij heel veel versnipperde stukjes natuur. Een groot deel van het huidige beheer bestaat erin om juist deze verstoorde randeffecten te 'neutraliseren'. Mochten de gebieden groter zijn, zou men hier minder

Afbeelding 1: De invloed van randeffecten op een natuurgebied. Rood is het deel van het natuurgebied dat niet onder invloed staat van randeffecten. Oranje staat wel onder invloed. Stel dat er bijvoorbeeld een plantensoort heel gevoelig is voor een teveel aan stikstof. Het gebied ligt te midden van landbouwgrond waar lustig bemest wordt. Laten we voor het gemak ook nog aannemen dat de effecten van de bemesting zo'n 100 meter ver invloed hebben. In elk gebied zal er dus een band zijn van 100 m breed waarin de effecten van de landbouw waar te nemen zijn. Alle gebieden kleiner dan 200m in doorsnede (100 m langs elke kant) zullen dus geen kerngebied bevatten dat niet beïnvloed wordt door de effecten van de landbouw.

werk mee hebben; een groter deel van het natuurgebied zou dan immers geen hinder ondervinden van deze randeffecten.

De grootte van de omtrek van een gebied (de rand) is ook afhankelijk van de vorm van het gebied. Ronde gebieden hebben een kleine omtrek ten opzichte van hun oppervlakte, langwerpige gebieden, daarentegen, hebben een relatief grote omtrek. Een rond gebied heeft dus ook relatief minder last van randeffecten.

2. Grote gebieden bevatten meer soorten dan kleine gebieden

Grote gebieden bevatten meer soorten dan kleine gebieden. Daar zijn een aantal redenen voor:

a) *Grotere gebieden hebben een grotere kans om zeldzame habitats te bevatten*

Puur statistisch gezien hebben grotere gebieden een grotere kans om meer verschillende en meer zeldzame habitats te bevatten. Bijgevolg is er dus ook een grotere kans dat er meer verschillende en meer zeldzame soorten voorkomen.

b) Ook grote dieren, gebonden aan territoria of grote oppervlaktes, vinden een geschikt habitat

Heel wat dieren hebben een grote oppervlakte nodig om te overleven. Grote predatoren zijn een typisch voorbeeld. Zij hebben dikwijls een erg groot territorium nodig om voldoende voedsel te vinden.* Ook migrerende diersoorten hebben nood aan een grote ongeschonden habitat. Als voedsel schaars wordt, trekken ze naar plaatsen waar er nog wel voedsel te vinden is. Maar als hun weg geblokkeerd wordt, geraken ze niet op de plekken waar ze voldoende eten kunnen vinden.

3. Aanwezige soorten hebben een kleinere kans op uitsterven

a) Grotere gebieden zorgen voor grotere populaties

Een populatie is de verzameling van alle individuen van een soort in een gebied, die in theorie met elkaar kunnen voortplanten. Bijvoorbeeld: alle edelherten in de Ardennen of alle bruinvissen in de Noordzee. Elk van deze populaties is onderhevig aan allerlei incidenten en factoren. Een groot deel daarvan beïnvloedt de populatie negatief. Misschien was er te weinig eten toen de jongen werden grootgebracht, was de zomer te nat, was de winter te koud, brak er een ziekte uit... Elk van deze gebeurtenissen zorgt ervoor dat een deel van de aanwezige individuen in de populatie sterft. In het ergste geval sterven ze allemaal; dan is de soort uitgestorven.

Hoe meer individuen je hebt van een soort, hoe kleiner de kans dat ze uitsterven. Want hoe meer individuen er zijn, hoe moeilijker het wordt om ze allemaal uit te roeien. Logisch toch, niet? Grote gebieden bieden plaats voor meer individuen. De kans dat een

soort volledig verdwijnt is daarom heel wat kleiner in een groot gebied.

b) Grotere populaties zijn genetisch gezonder

Grote populaties zijn over het algemeen genetisch gezonder. Als er in een natuurgebied maar weinig individuen overblijven, is de kans groter dat ze zich voortplanten met familieleden. Daardoor kan de soort last krijgen van inteelt. Bovendien zorgen grote populaties voor meer genetische mutaties en genetische diversiteit, waardoor de soort zich beter kan aanpassen aan de veranderende omstandigheden in haar omgeving.

4. Er is een grotere kans dat afwezige soorten het gebied herkoloniseren

Zoals gezegd komt het soms voor dat een soort lokaal uitsterft. Zwervers uit een andere populatie die in zo'n gebied terechtkomen door dispersie (uitzwerven), vervoer van zaden of iets dergelijks, vinden daar een perfecte habitat die nog onbewoond is. Dit onbewoonde gebied kunnen ze dan heel snel herkoloniseren.

Denk nogmaals aan de herten in de Ardennen (en omstreken). Stel je voor dat er een ziekte uitbreekt waardoor alle edelherten doodgaan. België mag dan wel hertloos zijn, regio's in onze omgeving zijn dat niet. In de Veluwe in Nederland, de Duitse Eiffel of de Franse Ardennen leven nog populaties

edelherten, en zo nu en dan zijn er een paar zwervers die in Wallonië terechtkomen. Ze vinden daar dan een gebied waar helemaal geen andere herten rondlopen. Er is dus volop eten en een geschikte habitat, en zo kan een nieuwe populatie zich er vestigen.

In realiteit zijn er heel wat soorten die zich op die manier handhaven. Lokaal sterft een soort uit, maar dit gebied wordt vervolgens weer gekoloniseerd. Hoe meer verschillende deelgebieden er zijn, hoe kleiner de kans dat de soort in z'n geheel uitsterft. Daarom is het dus belangrijk dat natuurgebieden goed met elkaar verbonden zijn en eventuele barrières worden weggenomen.

Ontsnippering

Kunnen we iets doen aan het fragmentatieprobleem? Jazeker. In theorie is de oplossing heel simpel: zorg voor grote en goed verbonden gebieden, zodat lokale populaties weinig kans op uitsterven hebben, en zodat, indien dit toch gebeurt, de naburige populaties het natuurgebied kunnen herkoloniseren.

In realiteit ligt zoiets vaak veel moeilijker. Ingrepen om versnippering ongedaan te maken zijn vaak heel erg kostelijk en arbeidsintensief. Natuurgebieden liggen dikwijls tussen landbouwgronden, steden en wegen.

Landbouwers kan men 'uitkopen' (het kopen van de landbouwgrond zodat deze later als

Afbeelding 2: Gnoes zijn een schoolvoorbeeld van dieren die migreren en bijgevolg een groot gebied nodig hebben om te overleven. Als het voedsel op de ene plek schaars wordt, zijn ze gedwongen om elders eten te gaan zoeken. Een hek of een weg doorheen die trekroute leggen kan nefast zijn voor de gnoes – zelfs al verandert het gebied niet in oppervlakte – omdat ze zo hun voedsel niet meer kunnen bereiken. Bron: www.kenyasafarisplaces.com

* Ter referentie: de wolf heeft zo'n 1,5 km² nodig en de beer zo'n 5 km² (de grootte varieert een beetje met voedselaanbod). En dat is dan nog maar voor één dier, niet voor een populatie.

Afbeelding 3: Een mooi voorbeeld van een corridor. Linksbeneden is een natuurgebied te zien, omringd door landbouw. De corridor (de lange rij bomen) zorgt ervoor dat dieren zich toch kunnen verplaatsen zonder dat ze door het landbouwgebied heen moeten. Bron: www.cottoncrc.org.au

Afbeelding 4: Een voorbeeld van een ecoduct. Op deze manier kunnen dieren ongestuurd een grote weg oversteken. Bron: www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

natuur beheerd kan worden), om op deze manier verbindingstroken of 'corridors' te maken tussen verschillende natuurgebieden. Maar dit kost, zoals gezegd, heel veel geld. Bovendien zijn lang niet alle boeren van zin om hun gronden zomaar op te geven.

Daarnaast maakt men vaak gebruik van ecoducten. Dit zijn bruggen over grote wegen of obstakels, die gebruikt kunnen worden door dieren (en andere organismen) om van het ene gebied naar het andere te trekken zonder grote wegen te moeten oversteken.

Enkele voorbeelden in Vlaanderen zijn het ecoduct Kikbeek in nationaal park de Hoge Kempen en het ecoduct de Warrande in het Meerdaalwoud.

Vlaams Ecologisch Netwerk

Om de versnippering aan te pakken, heeft de Vlaamse overheid het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) opgericht. Het VEN heeft tot doel de eerder genoemde problemen aan te pakken en werk te maken van verbindingzones tussen de verschillende stukken natuur in Vlaanderen.

Het grote probleem van het VEN is echter dat het zijn functie niet vervult. De gebieden op de kaart zijn nauwelijks met elkaar verbonden; het is meer een verzameling van allemaal aparte stukken natuur dan een echt netwerk. Dat heeft deels te maken met de ontstaansgeschiedenis. Toen het plan in de jaren '90 voor het eerst werd voorgesteld (in navolging van de ecologische

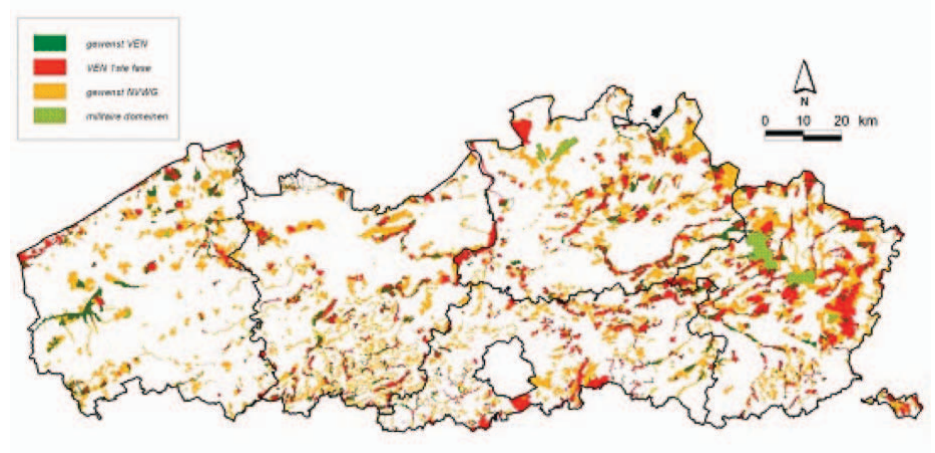
hoofdstructuur in Nederland) waren er nog veel onduidelijkheden over de beperkingen die dit plan oplegde aan de vormen van landgebruik binnen het VEN-gebied. Uit vrees voor de mogelijke restricties kwam er veel tegenstand tegen het plan en werd het nooit echt grondig uitgewerkt. Bijgevolg is Vlaanderen achtergebleven met een kladversie van wat ooit een ambitieus natuurplan was.

De toekomst: versnipperd of verbonden?

Hoe Vlaanderen er in de toekomst uit zal zien is moeilijk te voorspellen. Maar als we soorten adequaat willen beschermen, dan zal een betere connectie en schaalvergroting noodzakelijk zijn. De kans dat dit probleem op korte termijn wordt aangepakt is echter klein. Het VEN was een mooie aanzet hiernaar toe, maar faalde jammerlijk. Momenteel is het – in crisistijden – ook niet zo waarschijnlijk dat men grote budgetten zal uitgeven aan het ontsnipperen van natuur. Maar misschien wordt er op langere termijn weer wat meer op gefocust.

Een bijkomend probleem is dat in Vlaanderen vooral vrijwilligers het natuurbeheer op zich nemen, zoals lokale Natuurpunt-afdelingen. Vaak hebben die niet het geld om grote lappen grond in één keer aan te kopen. Bovendien zijn er dikwijls veel private eigenaars in de regio rond een natuurgebied, wat de aankoop van grote stukken grond bemoeilijkt. Meestal koop je als terreinbeheerder eens een stukje hier, dan weer een stukje daar, en ben je erg afhankelijk van welke grond op welk moment vrijkomt. Grote aaneengesloten stukken natuur zullen dus alleen mogelijk zijn als grote organisaties, zoals het ANB en Natuurpunt nationaal, hier hun schouders onder zetten.

Om dan toch met een kleine positieve noot te eindigen: we mogen niet vergeten dat we toch steeds een beetje dichterbij komen. De totale oppervlakte natuur in Vlaanderen blijft (langzaam maar zeker) stijgen. En hier en daar worden er toch verbindingzones, zoals ecoducten, bijgebouwd. We zullen zien of het snel genoeg gaat.

Afbeelding 5: Het Vlaams Ecologisch Netwerk Bron: www.inbo.be

Rewilding in actie

De Oostvaardersplassen

De Oostvaardersplassen is een bijna 6000 ha groot gebied niet ver van Amsterdam. De plassen maakten eerst deel uit van het Markermeer. Een stuk ervan werd drooggelegd in 1968. Op de plek was industrie gepland, maar langs de Oostvaardersdijk bleef water opwellen. Er daagden duizenden grauwe ganzen op die met hun graaspatroon een mix van open water en rietland creëerden. Vandaag is het gebied een toonvoorbeeld van rewilding.

door Bart Coenen (Velt)

Omdat de Oostvaardersplassen nog geen officieel natuurgebied waren, was niemand verantwoordelijk voor het beheer van deze nieuwe natuur. In 1979 schudde ecoloog Frans Vera de mensen wakker. Omdat een grote oppervlakte grasland volgens hem cruciaal was voor het prille ecosysteem, pleitte hij voor een uitbreiding van het gebied. De geplande spoorlijn Almere-Lelystad werd landinwaarts verplaatst en de Oostvaardersplassen werden erkend als staatsnatuurmonument. Frans Vera bracht Heckrunderen, konikpaarden en edelherten naar de plassen om te voorkomen dat het gebied met bomen zou dichtgroeien. Vandaag vind je nergens in Europa grotere wildlevende kuddes paarden en runderen.

Het bewaren van de biologische, ecologische en evolutionaire processen zoals ze vorm geven aan de Oostvaardersplassen, zou

wel eens een belangrijk doel van het natuurbeheer van de toekomst kunnen zijn. Nu blijkt dat er in Europa heel wat kansen liggen. Tussen 2000 en 2010 hield een op vier Europese boeren er mee op. Bergstreken en plattelandsgregio's ontvolken. Tussen nu en 2030 komt zo naar schatting een gebied ter grootte van Polen vrij. Velen zien dit als een kans om meer ruimte te maken voor echt wilde natuur. De organisatie Rewilding Europe ging al van start in vijf gebieden waaronder een groot project op de grens van Spanje en Portugal. Begin oktober dit jaar worden nog vijf nieuwe gebieden onthuld van elk minimaal 100000 ha groot. Dat brengt het totaal aan nieuwe wildernis op 1 miljoen ha!

Maar wat is 'rewilding'? Dave Foreman, medestichter van Earth First! opperde de term als eerste ergens midden de jaren 1990. Hij verwees met het begrip naar de noodzaak van de aanwezigheid van toppredatoren om ecosystemen veerkrachtig te houden. Het idee werd verder uitgewerkt door de biologen Michael Soulé en Reed Noss. Om de Amerikaanse biodiversiteit te behouden, wilden zij de hele groep van precolumbiaanse carnivoren zoals wolven en poema's laten terugkeren naar grote gebieden van Noord-Amerika. In 2004 werkten wetenschappers en natuurbeschermers het idee verder uit. Ze kwamen overeen dat ze, als ze het zouden kunnen, graag het tijdperk zouden herstellen waarin harige mastodonten en

olifantachtige luiaards over het continent trokken en waarin grote roofdieren alom aanwezig waren.

Ook helemaal gebeten door de rewilding-microbe is Brits milieuvakivist George Monbiot. Hij denkt niet alleen aan de herintroductie van dieren als de wolf, veelvraat en eland, maar droomt ook van de herintroductie van de olifant. Zo gek is dit idee niet: tijdens de vorige interglaciale periode leefden in Europa veel van de megafauna die we nu associëren met de tropen: bosolifanten, nijlpaarden, leeuwen en hyena's. Ze werden door de laatste ijstijd verdreven naar Zuid-Europa en verdwenen ongeveer 40000 jaar geleden toen de moderne mens arriveerde.

Imposante dieren zoals de wolf en de lynx staan al aan onze grenzen. De otter en bever zijn in opkomst en ook grote hoefdieren zoals het edelhert vragen om meer ruimte. Volgens George Monbiot staat niets ons in de weg om in Europa opnieuw een Serengeti of twee' te laten ontstaan.

Dit is een verkorte versie van een artikel uit het septembernummer van Seizoenen, het ledentijdschrift van Velt. www.velt.be/ lidworden

Eind deze maand komt 'De Nieuwe Wildernis', een film over de Oostvaardersplassen in de zalen. www.denieuwewildernis.be

De ecologische voetafdruk van onze huisdieren

Time to eat the dog?

Sinds in 2009 het boek van Robert en Brenda Vale uitkwam, is de ecologische voetafdruk van onze huisdieren een 'hot topic'. Zij stelden de milieu-impact van een stevige hond gelijk aan die van een SUV. Huisdieren zijn zeker en vast geen zegen voor het milieu, maar gaat onze liefde voor de planeet ook zo ver dat we ze moeten bannen?

door Koen Wyers

In het boek 'Time to Eat the Dog?: The Real Guide to Sustainable Living' geven de auteurs in een uitgebreid overzicht de ecologische impact van allerlei dagdagelijkse zaken en bezigheden. Ze berekenen niet alleen de milieukost van onze vrijetijdsbesteding (waaruit trouwens, niet echt verbazingwekkend, blijkt dat golf de meest vervuilende sport is) en het verschil tussen een composthoop met of zonder wormen, maar ze onderzoeken ook hoe een begrafenissen duurzaam moet aangepakt worden. Het meest spraakmakende deel van het boek berekent de voetafdruk van verschillende huisdieren.

Verspild vlees?

Vroeger werden katten vooral gebruikt om ongedierte te bestrijden. Tijdens die bezigheid konden ze dan voorzien in hun eigen voedsel. Vandaag is katten- en hondenvoeding een gigantische business geworden. De omzet van de sector in de VS steeg van 21 miljoen dollar in 1997 tot 965 miljoen in 2006.

Het vlees dat voor de kattenbrokken gebruikt wordt, kunnen we in principe zelf consumeren. Of beter nog gebruiken we het land dat gebruikt wordt voor de productie van het voeder om plantaardig, voor mensen bestemd, voedsel te kweken. Maar wordt er dan geen inferieur vlees en slachtafval gebruikt voor de kattenbrokken? Dat klopt, zeggen Robert en Brenda, maar zij stellen de afschuif voor het eten van oren en hersenen van dieren – zeer proteïnerijk en lekker vlees – in vraag. Het zou ecologisch heel efficiënt zijn als we die dierenonderdelen zelf nuttigen.

Een gemiddelde hond eet per jaar zo'n 164 kilo vlees. Een Duitse herdershond heeft daardoor een ecologische voetafdruk (de

oppervlakte die nodig is voor het produceren van een goed of het handhaven van een levenspatroon) die groter is dan die van een inwoner van Vietnam. Dat zegt natuurlijk ook iets over onze westerse consumptiedrift.

In Nieuw-Zeeland wordt er kattenvoeder gemaakt van buidelratten die oorspronkelijk afkomstig zijn uit Australië. In hun nieuw

Nederland wil een half miljoen ganzen vergassen

veroverde gebied brengen ze grote schade toe aan de plaatselijke biodiversiteit. Daarom vangt een bedrijf de beesten en maakt er katten- en hondenvoeder van.

In Nederland wil men vanaf 2014 een half miljoen (!) exootganzen, zoals de Nijlgans en de Canadese gans, vergassen. Als Europa het vergassen met CO₂ toelaat, tenminste. Massaal vergassen ligt namelijk nogal gevoelig in een land met een Partij voor de Dieren.

We mogen in ieder geval hopen dat de beesten na de vergassing niet

worden verbrand, maar een nuttige eindbestemming krijgen. Een ganzenborstje schijnt best mee te vallen. Toch zullen de Nederlanders hoogstwaarschijnlijk niet mogen genieten van een ganzenborstfilet aangezien de overheid daar wel een volksgezondheidsprobleem van zal maken. Ingeblikte ganzenbrokken voor hond en kat lijkt dan een nuttig alternatief.

Milieu-impact

In het boek van Robert en Brenda komt niet alleen de milieu-impact van het dierenvoer aan bod. Ook de kost van andere zaken die verbonden zijn aan huisdieren wordt in kaart gebracht.

Een hondenhok zou een voetafdruk hebben van 0,002 ha. Dit getal dient echter nog gedeeld te worden door het aantal jaren dat het hok dienst doet en is dus vrijwel verwaarloosbaar. De voetafdruk van een goudvis, een klein en hoofdzakelijk vegetarisch beest, zou neerkomen op 3,4 m² per jaar.

Ze brachten ook in kaart hoe groot het energieverlies is dat veroorzaakt wordt door het gemiddelde kattenluikje. Het verlies staat volgens de berekeningen van de auteurs gelijk aan de warmte die vrij zou komen door vier katten en hun bijhorende lichaamstemperatuur constant binnenshuis te houden.

What goes in must go out. Honden, katten en andere huisdieren produceren uitwerpselen. Van vleeseters is die bovendien moeilijker composteerbaar en vaak is er ook een gevaar voor het verspreiden van ziektes. De uitwerpselen laten gisten om er methaan van te maken zou een oplossing kunnen zijn, maar die blijkt vooralsnog praktisch onhaalbaar - tenzij er iemand op het lumineuze idee komt om een huisdiervuilsdienst op te starten.

Daarnaast blijft er ook nog het gegeven dat de kat een predator is die zijn jachtinstinct

af en toe moet botvieren. Dus gaat het beest meermaals per week op zoek naar een lekker vogeltje of een sappige muis, hoeveel kattenbrokken het ook gegeten heeft.

Een Nieuw-Zeelander maakte er een website over: Cats to go. De kat wordt medeverantwoordelijk gesteld voor het

“Kies voor eetbare huisdieren”

verdwijnen van verschillende vogelsoorten. Zelfs de Nieuw-Zeelandse nationale trots, de kiwi, wordt in zijn bestaan bedreigd door de kat (de vogel welteverstaan, voorlopig is er nog geen onderzoek gedaan naar mogelijke negatieve effecten van katten op kiwifruit). De kat euthanaseren – of in deze context misschien beter ‘executeren’ – is volgens de site in principe de beste oplossing. Maar men begrijpt dat emotionele banden dat mogelijkerwijze verhinderen, dus raadt men aan om de kat in ieder geval binnenshuis te houden, zodat hij niet op strooptocht kan gaan.

Ook in Vlaanderen is men zich bewust van de moordpraktijken van de kat. Onlangs lanceerde Natuurland nog de actie ‘Wat vangt de kat’ waarbij de eigenaars de muizen die de kat vangt kunnen invoeren op waarnemingen.be. Zo hoopt Natuurland een beter overzicht te krijgen van de verspreiding van de verschillende muizen in Vlaanderen. Daarnaast willen ze de mensen er ook bewust van maken dat de kat verantwoordelijk kan zijn voor de achteruitgang van enkele muizensoorten.

Wat dan wel?

Robert en Brenda benadrukken dat katten en honden vroeger gemeenschappelijk bezit waren. Een schip had een kat die de ratten opat en daarnaast ook wat affectie gaf aan de bemanning. Een station had een stationskat. Er zouden al heel wat minder

huisdieren zijn als we ze terug communaal maken. Een school of een jeugdbeweging met een gemeenschapskat is te verkiezen boven afzonderlijke katten voor elk kind.

De beste raad die Robert en Brenda geven is: hou geen huisdier. Wil je toch echt een band kweken met een huisdier, ga dan voor kleine dieren, een goudvis bijvoorbeeld. Hoewel niet al te aaibaar, moet het voor een hopeloze eenzaat toch mogelijk zijn om met zo'n vis een diepgaande, emotionele band op te bouwen. Wie toch voor een kat of hond kiest, kan best vegetarische brokken aankopen. Of in ieder geval toch brokken van kleine beesten, zoals konijn en kip. Tonijnbrokken zijn net iets minder aanvaardbaar.

Daarnaast zijn ook eetbare huisdieren de overweging waard. Niet iedereen is in staat om zijn eigen huisdieren te slachten, maar voor de vegetariërs die af en toe toch verantwoord vlees willen eten is een paartje konijnen om mee te fokken een leuke bezigheid. Je bent helemaal duurzaam bezig als je zelf het groenvoer – boerenkool bijvoorbeeld – teelt om hen te voeden. In het boek staat een mooie uiteenzetting waaruit blijkt dat konijnen kweken een negatieve voetafdruk heeft. Je bespaart er dus grond mee. Of toch in de veronderstelling dat je anders vlees in de supermarkt zou kopen.

En om toch af te sluiten met een positieve noot van Robert en Brenda: huisdieren zijn nog altijd veel ecologischer dan een kindje kopen. Dus denk er maar goed over na, want een kat kan ook behoorlijk wat liefde en affectie geven en zit bovendien niet continu te huilen.

De winkel in de kijker

Wist je dat JNM een geweldige winkel heeft vol natuur- en milieuboeken, verrekijkers, zaklampen, JNM-kledij en excursiemateriaal? Als JNM-lid geniet je trouwens 20 % korting op het leeuwendeel van onze artikels!

Dagvlinders in Vlaanderen, nieuwe kennis voor een betere actie **niet-leden: € 43,00 leden: € 34,40**

Maak kennis met de verschillende vlindersoorten, lees alles over hoe ze leven en hoe je ze kan beschermen. Tien jaar na het eerste standaardwerk van dezelfde auteurs, is er nu een volledig vernieuwd handboek over dagvlinders. In het laatste decennium startten er verschillende nieuwe onderzoeken en initiatieven en gebeurde er boeiend wetenschappelijk onderzoek. Met interactieve kaartjes en duidelijke grafieken voor iedere soort combineert dit boek een sterk wetenschappelijke onderbouw met heel toegankelijke praktijktips. Zo kan iedere lezer aan de slag met kennis van zaken wanneer hij vlinders wil bestuderen of beschermen.

Vleermuizen, alle soorten van Europa en NW-Afrika **niet-leden € 29,50 leden: € 23,60**

Dit standaardwerk beschrijft alle 51 vleermuizensoorten van Europa en Noordwest-Afrika en gaat uitgebreid in op de achtergronden van deze intrigerende dieren. Aan bod komen onder meer het oriëntatievermogen door echo, jachtstrategieën, de jaarcyclus van vleermuizen, gedrag en levenswijze, onderkomen en tal van andere facetten. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan oorzaken van bedreiging en maatregelen ter bescherming. Deze imposante uitgave bevat honderden schitterende foto's, tekeningen en verspreidingskaarten.

USB Stick "Just stick with JNM" 4 GB € 7,50

Neem JNM overal mee en bewaar je schoolwerk, afdelingsverslagen, liefdesbrieven en foto's op deze fraaie stick.

Wild van Sporenreeks: Hoefdieren, Roofdieren en haasachtigen & Knaagdieren en insecteneters
per deel: niet-leden: € 19,75 leden: € 15,80

Deze handige determinatiegidsjes bevatten naast een transparant van de pootafdruk van de soort op ware grootte een zoekkaart om uit sleutelen én zijn een niet te missen referentie voor de zoogdierspotters.

Kite Toucan 8X42 & 10 x 42

niet-leden: € 333 leden: € 299,70 promo: € 283,05*

Eindelijk is hij er: de budgetverrekijker van Kite! Geniet van de kwaliteit en service van Kite: minimumscherpstelafstand tot 2,2 meter, 30 jaar garantie en een volledig nieuw doppensysteem.

* PROMO

15 % korting op Kite verrekijkers

Van 23 september tot 6 oktober krijg je als JNM-lid **15 % korting** in plaats van de normale 10 % korting op alle Kite verrekijkers! Bovendien krijg je een **geschenk** naar keuze hierbovenop: een doublet loupe 10X15 of een Kite verrekijkerharnas.

Aanbod enkel geldig voor alle bestellingen door JNM-leden, geplaatst tussen maandag 23 september 00.01 u en zondag 6 oktober 23.59 u.

JNM sweaters en T-shirts

sweater: € 18 T-shirt: € 12

Moeten we ze nog voorstellen? Straal op ieder moment van de dag met de bekendste boomkikker van Vlaanderen! Lekker warme sweaters met kap van S tot XL en T-shirts in vrouwen- en mannenmodel S tot XL.

Onze JNM-winkel vind je in het bondssecretariaat in de **Kortrijksepoortstraat 192 in Gent**. Je kan alle artikels echter ook **online** bestellen op www.jnm.be/winkel. Geen tijdverlies of lange treinverplaatsingen naar Gent meer. Bovendien hoef je **geen verzendingskosten** te betalen bij bestellingen boven de 50 euro. Meer info? winkel@jnm.be

JNM.BE/WINKEL

29

AOP - Provinciaal Afdelingscoördinator Antwerpen	Arnold Wittenberg	arnoldwittenberg@gmail.com
AOP - Provinciaal Afdelingscoördinator Limburg	Jeroen Rappé	jnmfruitstreek@gmail.com
AOP - Provinciaal Afdelingscoördinator Oost-Vlaanderen	Hans Vermeiren	hans_vermeiren@hotmail.com
AOP - Provinciaal Afdelingscoördinator Oost-Vlaanderen	Jakob Ghijs	Jakobghijs.jnm@telenet.be
AOP - Provinciaal Afdelingscoördinator West-Vlaanderen	Pieter Becuwe	shadowpierre@hotmail.com
Bondssecretaris	Mauri Boute	mauriboute@gmail.com
Bondsvoorzitter	Evelien Scheelen	evelienscheeleen@gmail.com
Knokker	Céline De Caluwé	decaluwe.celine@gmail.com
Nationaal Afdelingscoördinator	Linde Camps	lindecamps@gmail.com
Penningmeester	Bram Sercu	bram.sercu@gmail.com
Pépé	Jakob Vandevoorde	jakobvandevoorde@gmail.com
PP - Congresverantwoordelijke	Jan Vancoppenolle	janvanc@gmail.com
PP - Internationaal secretaris	Eewoud Lievens	eewoudl@hotmail.com
Uitgever	Lennert De Vroey	lennertdevroey@gmail.com
Voorzitter Beheerwerkgroep	Pallietier De Smedt	pallietierdesmedt@hotmail.com
Voorzitter Milieuwerkgroep	Sofie Defour	sofiedefour@gmail.com
Voorzitter Natuurstudiewerkgroep	Daan Dekeukeleire	daan.dekeukeleire@gmail.com
Vormingsverantwoordelijke	Evelyne Eeckhout	evelyne.e@gmail.com
VP - Animatorcursus	Joris Van den Bossche	jorisevandenbossche@gmail.com
VP - Hoofdanimatorcursus	Bram Sercu	bram.sercu@gmail.com
VP - Instructorcursus	Mileen Christiaens	mileen.christiaens@gmail.com

Euglena is het nationale tijdschrift van de JNM. Het verschijnt driemaandelijks en wordt door onze vrijwilligers gemaakt. Artikels, foto's, tekeningen en ideeën zijn steeds welkom op het redactieadres. Teksten liefst via e-mail. Maak je teksten niet op, dat is werk voor de redactie. Zet wel je naam onderaan de tekst. Foto's en grafieken zet je niet tussen de tekst, maar geef je in een apart bestand of als origineel erbij. Foto's moeten minstens een resolutie hebben van 300dpi. Ingescande lijntekeningen 600 dpi. Vermeld ook de naam van de fotograaf. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen aan te brengen wegens taalkundige, technische of esthetische redenen en om bijdragen te weigeren.

Speciale dank aan de schrijvers en fotografen.

Lay-out: Nik Meeusen, Wim Vandonck

Hoofdredactie: Lennert de Vroey

Redactie: Idv, nme, Evelien Scheelen, Kaat Van Ongeval, Judith Herman, Benjamin Meeusen, Annelies Janssens, Klaas Debusschere.

AFDELINGEN

Kaat Van Ongeval	0471/53 30 55	kaatvanongeval@gmail.com	S Heerenbosch
Thijs Nouws	0477/60 24 67	thijs@jnm.be	Akerland
Niele Geypens	011/59.21.68	niele@geypens.be	Alken
Laura Liekens	0489/42.51.64	Lauraliekens@hotmail.com	Antwerpen
Stien Boeye	04 98 39 79 37	stienboeye@gmail.com	Antwerpen
Esben Six	09/385 84 32	ijsbeer@gmail.com	Bovenschede
Robrecht Debbaut	0479/13 53 18	robrechtdebbaut@hotmail.com	Brugge
Zeger Van Den Broele	0497/148340	zege.vandenbroele@UGent.be	Durmeland
Famke Dhont	0470/60 96 49	famkedhont@hotmail.com	Eeklo
Veerle Rappé	012/74 35 46	veerleksenia@gmail.com	Fruitstreek
Warre Schauwvlieghe	0499/40 84 97	warre.schauwvlieghe@hotmail.com	Gent
Lena Nijman	0487/90 53 04	lena.nijman@gmail.com	Hageland-Zuiderkempen
Jens Vastmans	0474/022604	jensvastmans@live.be	Hoge Kempen
Simon Schowanek	0474/56 47 87	simon.schowanek@gmail.com	Klein-Brabant
Matthias Strubbe	0495/89 97 66	matthiasstrubbe@hotmail.com	Kortrijk
Aaricia Ponnet	0471 325 545	aaricia.ponnet@gmail.com	Krekenland
Hanne Van Den Bosch	0498/70 62 03	hannevdbosch@gmail.com	Lage Kempen
An-Sofie DHondt	0494/131230	ansofie.dhondt@hotmail.com	Land Van Aalst
Josima Quintelier	0478/72 84 65	josimaquintelier@hotmail.com	Leievallei
Helena Vanrespaille	0499/717146	helenavanrespaille@gmail.com	Leuven
Arnold Wittenberg	0485/70 52 56	arnoldwittenberg@gmail.com	Markvallei
Jirka Meulemans	0474/45 88 28	jirka.meulemans@gmail.com	Mechelen
Inge Jambon	0487/14 31 43	inge.jambon@gmail.com	Midden-Limburg
Jeroen Demaeght	0499/99 89 68	demaeghtjeroen@hotmail.be	Middenkust
Liesbeth Van Damme	0474/621773	lvd5@hotmail.com	Moervallei
Rik Puls	0496/04 13 99	pulsrik@hotmail.com	Neteland
Jenna Vergeynst	055/42 55 64	jennavergeynst@hotmail.com	Ninove-Geraardsbergen
Mathias Balcaen	0476 07 24 56	mathias@jnm.be	Noordwest-Brabant
Elias Van Bruyssel	0470/445291	elias.van.bruyssel@hotmail.com	Noordwest-Brabant
Lauranne Mardulier	0494/940321	lauranne.mardulier@gmail.com	Oost-Brabant
Sofie Defour	0479/57 28 93	sofiedefour@gmail.com	Pajottenland
Stijn Baeten	0476/63 47 32	sportfreak555@hotmail.com	Pallieterland
Zoë De Corte	0476/06 11 13	decortezoe@gmail.com	Poekebeek
René Bondue	0498/69 49 25	renebondue4@hotmail.com	Roeselare
Lidy Agbeke	0475/31 03 91	lidyJNM@gmail.com	Scheldeland
Jef Hendrix	0487/40 72 11	jeffhendrix95@hotmail.com	Taxandria
Sofie Wahlen	0472/45 43 89	sofietje_w@hotmail.com	Vlaamse Ardennen
Linde Camps	0476/55 41 98	lindecamps@gmail.com	Waasland
Jeroen Arnoys	0498/76 76 19	jeroenarnoys@hotmail.com	Westkust
Margaux Boeraeve	0486/88 91 45	margaux.boeraeve@gmail.com	Westland
Toon Huybrechts	0487/90 58 43	toon_huybrechts@hotmail.com	Zandland
Ellis De Mets	0494/75 72 12	ell.dm1@gmail.com	Zottegem
Riene Bijmens	0474/104777	rienebijmens@hotmail.com	Zuid-Limburg
Eli Bijmens	0478/52 93 70	elibijmens@hotmail.com	Zuid-Limburg
Tom De Turck	0472/30 11 94	deturcktom@gmail.com	Zuidwest-Brabant

30 JAAR JEUGDBOND VOOR NATUUR EN MILIEU - FEEST FEEST!!

5 OKTOBER 2013

14u *excursie* kinderactiviteiten
(TOT 12J.)

LEZING workshops

photowedstrijd

17u30

DINNER is SERVED

Potluck

Potluck: een gezamenlijke
maaltijd waarbij elke
deelnemer den meebrengt
en deelt met anderen.
Vegetarisch! Alles kan!

19u

MEGA-AV

dien je eigen motie in en/of
stem op voorhand via
www.jnm.be/30jaarjnm

20u

RECEPTIE

met

VERJAARDAGSTAART

21u30

MUZIEK

DJ's

Bar

OPTREDENS

BUSCEMI

IEDEREEN* WELKOM - PRAKTISCHE INFORMATIE

↪ *oude sokken + partner + kinderen + ini's + gewone leden

Alles gaat door in Gent.
namiddag: gratis avond (vanaf 19u): €5

inschrijven voor 30 september 2013

www.jnm.be/30jaarjnm